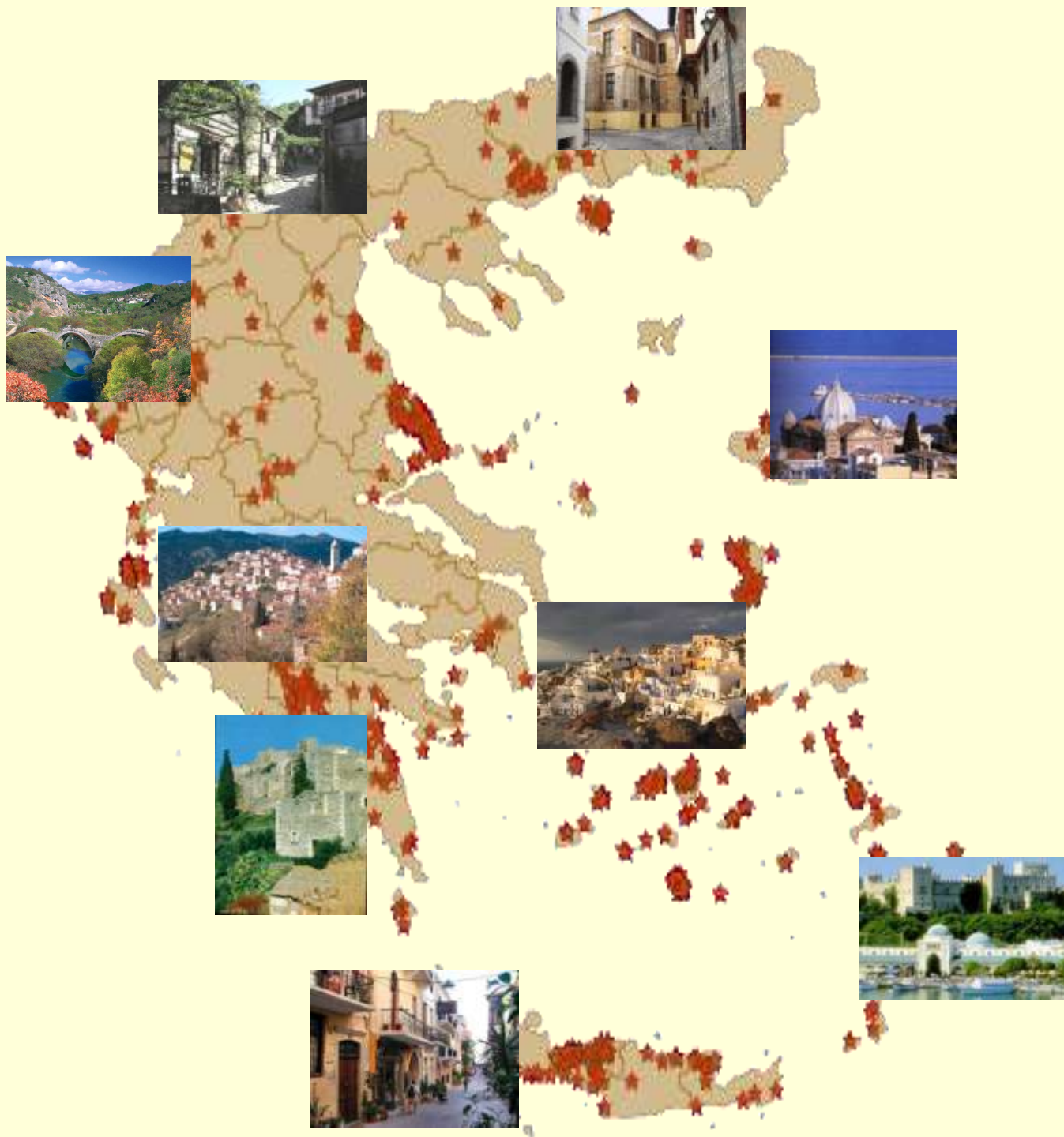

ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΕΡΓΑ ΦΥΣΗΣ ΟΜΟΡΦΙΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

7^ο Γυμνάσιο Λάρισας 2008

ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΕΡΓΑ ΦΥΣΗΣ ΟΜΟΡΦΙΑ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

*Της πέτρας σμιλεύματα
του μόχθου πονήματα
τιμίων χεριών κόποι
της παράδοσης θώπευση*

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΜΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Στο πλαίσιο της προσπάθειας που γίνεται για να ενισχυθεί η οικολογική συνείδηση των μαθητών μας, καθώς και η υπεύθυνη στάση τους απέναντι στα περιβαλλοντικά προβλήματα, επιλέχθηκε μετά από ομόφωνη απόφαση όλων, μαθητών και καθηγητών, το πρόγραμμα με θέμα:

"Ανθρώπων Έργα-Φύσης ομορφιά "

Στο Πρόγραμμα συμμετείχαν 40 μαθητές της Β' Τάξης.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

- Η ανάγκη για την μελέτη της λαϊκής αρχιτεκτονικής και την κατανόηση των μηχανισμών που χρησιμοποίησε ο προβιομηχανικός άνθρωπος για να διαμορφώσει και να εκμεταλλευτεί ήπια το φυσικό περιβάλλον.
- Ο μεγάλος αριθμός παραδοσιακών οικισμών που βρίσκονται στην περιοχή της Θεσσαλίας.
- Η επίσκεψη της περσινής περιβαλλοντικής ομάδας στον Παραδοσιακό οικισμό του Νυμφαίου Φλώρινας και στη Μακρινίτσα του Τηλίου.
- Το θέμα αυτό παρουσιάζει έντονη διεπιστημονικότητα καθώς προσελκύει το ενδιαφέρον πολλών επιστημόνων και προσφέρει ατέλειωτες περιπτώσεις βιωματικής μάθησης

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

- Να κατανοήσουν την αδιάσπαστη σχέση ανθρώπου και φύσης και την αλληλεξάρτηση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.
- Να γνωρίσουν χώρους οι οποίοι διατηρούν την ταυτότητα του ελληνικού τοπίου και αντιστέκονται στην πολιτισμική αφομοίωση.
- Να αποκτήσουν επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά. Να ανιχνεύσουν το λιτό τρόπο ζωής του απλού ανθρώπου, ο οποίος λειτουργούσε στο μέτρο των πραγματικών του αναγκών
- Να γνωρίσουν τα έργα των παλιών μαστόρων και να πάρουν τα μηνύματα της αρμονίας και του μέτρου.
- Να αποκτήσουν επίγνωση των σύγχρονων κοινωνικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών προβλημάτων των χώρων μελέτης.
- Να προσεγγίσουν το λαϊκό πολιτισμό, να συναντήσουν τα στοιχεία που απόμειναν.

🌿 ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

- Να διαμορφώσουν τα παιδιά αξίες και στάσεις τέτοιες που να υπηρετούν την περιβαλλοντική ισορροπία.
 - Ευαισθητοποίηση των μαθητών πάνω στο πρόβλημα της διαφύλαξης της πολιτισμικής κληρονομιάς.
 - Επαφή με την ορεινή φύση, γνωριμία με τη χλωρίδα και πανίδα, μελέτη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και της νεότερης τοπικής ιστορίας.
 - Προβολή των ιδιαιτεροτήτων της ορεινής Ελλάδας - Προτάσεις για το μέλλον.
 - Να προτείνουν πρακτικές που προστατεύουν το περιβάλλον και δημιουργούν προοπτικές βιώσιμης ανάπτυξης.
- Δίνεται στα παιδιά μια επιπλέον ευκαιρία για κοινωνικοποίηση, μέσα από τη συνεργασία και την ομαδικότητα.

🌿 ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ

			
Μόκαλη Παναγιώτα ΠΕ 2	Χαλκιά Βασιλική ΠΕ 8	Χουρμουζιάδου Δέσποινα ΠΕ 5	Σείρλή Νίκη ΠΕ 19

🌿 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

ΦΤΙΑΓΜΕΝΑ ΑΠΟ ΠΕΤΡΑ...

	
Πέτρα	Χώμα
	
Φως	Νερό

Αυτά τα λίγα, αλλά πολύτιμα γήινα στοιχεία παίρνει το ανθρώπινο μεράκι και δημιουργεί, από τον 17^ο αιώνα, σχήματα πρωτότυπα και μορφές περίτεχνες.

Η **πέτρα**, που βρισκόταν (και βρίσκεται ακόμα) σε αφθονία στο χώρο των ορεινών οικισμών, ήταν ένα υλικό - προϊόν του περιβάλλοντος, η χρήση της οποίας, όχι μόνο δεν αλλοίωνε το τοπίο αλλά αντιθέτως, συνέβαλε καθοριστικά στην τέλεια αρμονία της σύνθεσης, έτσι ώστε με δυσκολία να ξεχωρίζει το χτίσμα από το φυσικό περιβάλλον του.

Οι πέτρινες κατασκευές είναι κάτι το ιδιαίτερο, είναι μια τέχνη η οποία θέλει πολύ μεράκι και αγάπη για το τόπο αυτό και το υλικό που διαθέτει. Χρειάζεται πολύ πείρα και γνώση που δεν διδάσκεται αλλά μεταδίδεται από γενιά σε γενιά και από τεχνίτη σε τεχνίτη.

Κτισμένα με την ίδια παραδοσιακή πέτρα, άγνωστα κάστρα, πύργοι, ξεχασμένα, μοναστήρια, ιστορικά γεφύρια, απρόσιτοι ορεινοί οικισμοί, μοναχικοί φάροι, ξερολιθιές, βρύσες, μας μεταφέρουν σε άλλες εποχές!

Βαθείς χαράδρες και πέτρινες σκάλες, ασίγαστα ποτάμια και περίτεχνα τοξωτά γεφύρια, τεράστιοι θειικοί βράχοι και πέτρινοι οικισμοί: Φύση και άνθρωπος σε απόλυτη αρμονία.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τη δική τους ξεχωριστή πινελιά στη σαγήνη του φυσικού τοπίου προσφέρουν οι πολυάριθμοι παραδοσιακοί οικισμοί που ξεπροβάλλουν από κάθε γωνιά της Ελλάδας.

Οι παραδοσιακοί οικισμοί έχουν χτιστεί σε απόλυτη συμφωνία με τη φύση. Τα κτίρια που τους αποτελούν καθώς και τα γεφύρια και τα μοναστήρια που διακρίνονται έξω από αυτούς, πιστοποιούν την άρρηκτη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον .

Ο άνθρωπος κατασκευάζει οικοδομήματα με υλικά του τόπου κατασκευής προεκτείνοντας έτσι το φυσικό περιβάλλον και μετατρέποντάς το σε ανθρωπογενές και λειτουργικό ταυτόχρονα.

Τα κτίρια δεν επιβάλλονται στον χώρο με τον όγκο τους. Οι διαστάσεις τους είναι προσαρμοσμένες ώστε να μην προσβάλλουν το φυσικό τοπίο. Οι επεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί παρουσιάζονται ως δημιουργήματα της ίδιας της φύσης.

Ο πλούτος και η ποικιλομορφία της ελληνικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αναδεικνύεται στους περισσότερους από 650 διατηρητέους παραδοσιακούς οικισμούς.

Οι περισσότεροι από τους ορεινούς οικισμούς είναι δυσπρόσιτοι. Αρκετοί είναι εγκαταλελειμμένοι ή ημιεγκαταλελειμμένοι και σε κάθε περίπτωση αραιοκατοικημένοι. Ο χρόνος στα ορεινά λέμε ότι κυλάει πιο αργά.

Κάποιες φορές σταματάει κιόλας. Κάπως έτσι κατάφεραν και διατηρήθηκαν οι περισσότεροι οικισμοί. Χωρίς δραστηριότητα, χωρίς ανθρώπους , χωρίς ζωή.

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο στις μέρες μας. Η τουριστική ανάπτυξη βρίσκει διεξόδους σε όλο και μεγαλύτερο υψόμετρο, αλλάζοντας τον τόπο με γρήγορους ρυθμούς.

Η διατήρηση και η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί συστατικό στοιχείο της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα.

ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τις δυο τελευταίες δεκαετίες η ανάγκη για μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης και η προσπάθεια για ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον τείνουν να αλλάξουν σημαντικά τις αντιλήψεις στο σχεδιασμό των κτιρίων. Μήπως όμως οι αρχές αυτές της θεωρίας της Βιοκλιματικής Αρχιτεκτονικής εκφράζονται από τη μεταφορά πρακτικών και μεθόδων του παρελθόντος προσαρμοσμένων στις σύγχρονες απαιτήσεις της δόμησης;

Στην Ελλάδα η λαϊκή εμπειρία και γνώση ενσωματώθηκαν στα κτίρια με απλούς και ίσως όχι συνειδητούς τρόπους. Οι παραδοσιακοί χτίστες ήταν αναγκασμένοι - ελλείψει τεχνολογικών μέσων και αφθονίας υλικών - να προσαρμόσουν την κατοικία και τον οικισμό στα κλιματικά, τοπογραφικά και γενικότερα, περιβαλλοντικά δεδομένα του τόπου τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Στόχος, η καλύτερη προστασία από τις κλιματικές συνθήκες αλλά και η μέγιστη οικονομία δυνάμεων και πόρων. Η παραδοσιακή ελληνική αρχιτεκτονική είχε ενσωματώσει πολλές αρχές βιοκλιματικού σχεδιασμού, που σήμερα μελετώνται και αναλύονται, όχι για να γίνουν αυτούσια μιμητικά πρότυπα, αλλά, για να αποτελέσουν θεμέλιο σύγχρονων ιδεών και προτάσεων.

Η παραδοσιακή κατοικία ήταν αποτέλεσμα της αυτοδίδακτης γνώσης του πρωτομάστορα, του τεχνίτη και της αρχιτεκτονικής παράδοσης που μεταφερόταν από γενιά σε γενιά. Καταρχάς, υπήρχε βαθιά εμπειρική γνώση των κλιματικών δεδομένων, της κίνησης του ήλιου και των επικρατέστερων τοπικών συνθηκών.

Τα σπίτια και οι εσωτερικοί χώροι προσανατολίζονταν έτσι, ώστε να είναι δροσερά το καλοκαίρι και ζεστά το χειμώνα. Αυτό που σήμερα ονομάζουμε παθητικά ηλιακά συστήματα θέρμανσης και δροσισμού. Τα επίπεδα φωτισμού ήταν επίσης μελετημένα. Παρατηρούμε σε διαφορετικές περιοχές συστήματα περιορισμού του έντονου καλοκαιρινού φωτός.

Επίσης, χρησιμοποιούνταν κατά κανόνα τοπικά υλικά, χαμηλής εμπεριεχόμενης ενέργειας και υψηλής θερμικής μάζας. Έτσι τα σπίτια είχαν χαμηλές ενεργειακές ανάγκες και δημιουργούσαν συνθήκες θερμικής και οπτικής άνεσης για μεγάλα διαστήματα του έτους. Στις Κυκλάδες, μετρήσεις που σύγκριναν την εσωτερική θερμική συμπεριφορά παραδοσιακών και σύγχρονων κατοικιών απέδειξαν ότι οι σύγχρονες κατασκευές, ακόμη και οι πέτρινες, δεν μπορούν να δημιουργήσουν το θερμικά και οπτικά άνετο και χωρίς έντονες διακυμάνσεις μικροκλίμα των παραδοσιακών.

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Οι παραδοσιακοί οικισμοί είναι ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα του γενικότερου ελληνικού χώρου, με σπάνια αισθητική, πολεοδομική και ιστορική αξία. Πρόκειται για οικιστικά σύνολα, από κτίρια κατοικίας, σε μικρή απόσταση μεταξύ τους που συνδέονται με κοινόχρηστους δρόμους οι οποίοι συχνά εξακτινώνονται από μια ή περισσότερες διαμορφωμένες πλατείες ή ελεύθερους χώρους μπροστά από εκκλησίες.

Συγκροτήθηκαν μέσα σε ιστορικά διαμορφωμένες συνθήκες και εξελίχθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, άλλοτε ως καταφύγια, προκειμένου να προστατευτούν οι πληθυσμοί από την επιβουλή των κατακτητών ή την απειλή πειρατείας και άλλοτε ως εστίες τοπικής γεωργικής, κτηνοτροφικής ή βιοτεχνικής παραγωγής και εμπορικών συναλλαγών.

Η αρχιτεκτονική των ορεινών οικισμών καταφέρνει να ξεπερνάει τις δυσκολίες και τους περιορισμούς του δύσβατου χώρου, δημιουργώντας μια συνεκτική συγκρότηση που ανταποκρίνεται στις επαγγελματικές ασχολίες των κατοίκων (κτηνοτροφία, καπνοκαλλιέργεια). Η δόμηση στους περισσότερους ορεινούς και ημιορεινούς οικισμούς είναι αραιή ή και με σχετικά μέτρια πυκνότητα. Πολλοί από αυτούς αναπτύχθηκαν γραμμικά κατά μήκος της κοίτης ενός χειμάρρου, ενώ κάπου παρατηρούνται και δορυφορικές ομάδες κατοικιών προσαρμοσμένες στη μορφολογία του εδάφους αλλά και στις ιδιαίτερες ανάγκες της κάθε οικογένειας. Κυρίαρχα γνωρίσματα των περισσότερων οικισμών είναι η κατασκευαστική λιτότητα, το μικρό μέγεθος, η πολυλειτουργικότητα και η προσθετική ικανότητα. Είναι πολύ συνηθισμένο φαινόμενο ένα τέτοιο σπίτι να αλλάζει μέγεθος, διαρρύθμιση και μορφή ανάλογα με την αύξηση των μελών μιας οικογένειας.

Την καρδιά του οικισμού αποτελεί ένας στενός δρόμος με στροφές και γεφύρια, κατά μήκος του οποίου συγκεντρώνονται τα δημόσια κτίρια, τα μαγαζιά και τα εργαστήρια. Εκεί που ο δρόμος πλαταίνει, σχηματίζεται η πλατεία, κοινωνικός πυρήνας του χωριού, με την εκκλησία, το καμπαναριό, το δημαρχείο και τα καφενεία. Από τον κύριο δρόμο, τη "δημοσιά", ξεκινά ένα ακανόνιστο πυκνό πλέγμα πέτρινων δρομίσκων, τα καλντερίμια, που ανεβοκατεβαίνουν με μεγάλη ελευθερία, περνούν ανάμεσα από σπίτια και αυλές, βρύσες και σκιερούς θόλους (οι καμάρες στα ισόγεια των σπιτιών, που θυμίζουν τα βυζαντινά "διαβατικά"). Άλλοι σταματούν ξαφνικά μπροστά σε μεγάλες τοξωτές αυλόθυρες και άλλοι γίνονται μονοπάτια προς τα χωράφια, τις πηγές του δάσους και τα μακρινά ξωκλήσια.

Η γνωριμία με τον οποιοδήποτε ορεινό οικισμό αρχίζει από την κεντρική πλατεία του. Ένας γέρικος πλάτανος και μια εκκλησία απαντώνται συνήθως στο κέντρο της. Στις πλατείες των οικισμών, σε δρόμους και σταυροδρόμια, έξω από τις εκκλησίες ή στον περίβολό τους, σε πύργους και μοναστήρια θα βρούμε την ονομαστή βρύση. Παντού νερά τρεχούμενα από βρύσες στολίδια.

Μέσα στα χωριά τα σοκάκια είναι λιθόκτιστα και ιδιαίτερα προσεγμένης κατασκευής. Η βασική πλακόστρωση διακόπτεται με σειρές από κάθετες πλάκες που προεξέχουν, τις αρκάδες για να ανακόπτουν την ορμή των νερών της βροχής και να βοηθάνε στο περπάτημα. Τα καλντερίμια στριφογυρίζουν ευφυέστατα ανάμεσα σε βράχους και αρχοντικά δένοντας την ομορφιά της φύσης με τα δημιουργήματα των ανθρώπων.

Απαραίτητα συμπληρώματα των παραδοσιακών οικισμών είναι τα κοινόχρηστα κτίσματα ίδιας τεχνοτροπίας με τα σπίτια:

- ▣ Οι βρύσες, τα γεφύρια, οι λιθόστρωτες πλατείες στα χωριά της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Στερεάς και της Θράκης.
- ▣ Οι ανεμόμυλοι στα νησιά του Αιγαίου.
- ▣ Οι ξερολιθιές στα αγροκτήματα της Κρήτης.
- ▣ Οι εκκλησίες στο κέντρο ή στην άκρη του οικισμού με τα εντυπωσιακά καμπαναριά της Θεσσαλίας.
- ▣ Τα τεράστια, σκαλιστά κτίρια Ενετικού ρυθμού των Ιονίων.
- ▣ Τα μεσαιωνικά και τα Βυζαντινά κάστρα της Πελοποννήσου.

Εκκλησίες – Μοναστήρια

Στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας χτίζονται πολύ λίγες εκκλησίες, λόγω

της φτώχειας και των διώξεων του κατακτητή. Σιγά σιγά τα προνόμια που κατέκτησαν οι Έλληνες τους δίνουν τη δυνατότητα να φτιάξουν ναούς απλούς και με ντόπια χαρακτηριστικά, που και πάλι ανήκουν σε μεγάλα μοναστήρια. Σ' αυτό συμβάλουν αργότερα και οι χορηγίες από πλούσιους μετανάστες. Από τούς τύπους των εκκλησιών επικρατούν οι τρίκλιτες βασιλικές. Τις φροντίζουν, τις ασβεστώνουν, τις καθαρίζουν και τις στολίζουν με τάματα και αφιερώματα οι γείτονες, ενώ λειτουργούνται και πανηγυρίζουν όταν γιορτάζει ο άγιος στον οποίο είναι αφιερωμένες.

Τα μοναστήρια, από τη βυζαντινή εποχή έπρεπε να είναι τόποι κατάλληλοι όχι μόνο για τη γαλήνη της ψυχής αλλά και για άμυνα. Είναι σε θέση προφυλαγμένη και οχυρή και εξωτερικά μοιάζουν με φρούρια. Εκεί συγκεντρώθηκαν από παλιά, πολύτιμα σκεύη, βιβλία, άμφια, εικόνες, θησαυροί, που κινούσαν την αρπαχτική διάθεση των άπιστων. Κτίζονται σε μέρη δύσβατα και υπάρχει μόνο μια φανερή είσοδος (πυλώνας), από πάνω είναι η εικόνα της Παναγίας και πιο ψηλά η ζεματίστρα. Για διαφυγή υπάρχει κάπου απόμερα μια μικρή κρυφή πορτούλα, το παραπόρτι...

Γεφύρια

Τα γεφύρια αναπόσπαστα κομμάτια των ορεινών οικισμών είναι από τα δυσκολότερα κτίσματα. Έπρεπε να είναι στέρεα για να αντέξουν στην ορμή των ποταμών. Μάστορες, χωρίς γνώσεις μαθηματικών, έστησαν με μαεστρία και άψογη αισθητική γερά λίθινα τοξωτά γεφύρια σε ρεματιές κι απότομες χαράδρες, που θα έμεναν όλα χρήσιμα μέχρι σήμερα αν δεν έρχονταν η σύγχρονη τεχνολογική αντίληψη των ντόπιων να παραγόντων να τα εγκαταλείψουν ή να τα θάψουν στο τσιμέντο. Παρ' όλα αυτά, πολλά ακόμα διατηρούνται ως κοσμήματα του φυσικού μας περιβάλλοντος. Διαφέρουν ως προς την ποικιλία της μορφής τους που καθορίζεται από τον αριθμό των τόξων. **Μονότοξα, Δίτοξα, Τρίτοξα** ή και με περισσότερα τόξα, έχουν προκύψει από το πλάτος του ποταμού και το μεράκι του μάστορα.

Τα γεφύρια είναι άρρηκτα δεμένα και με λαϊκούς μύθους. Οι ελλείψεις στα κατασκευαστικά μέσα του 17ου-18ου αι., όπου αυτά τα γοητευτικά δημιουργήματα του ανθρώπου γκρεμίζονταν σε σύντομο χρονικό διάστημα, εξήραν τη φαντασία του λαού μας, που φαίνεται ότι απέδιδε την αποτυχία σε κάποιο φυσικό ον, που εχθρεύονταν τους μαστόρους και χαλούσε τις κατασκευές τους. Χαρακτηριστικό είναι το πέτρινο γεφύρι της Άρτας που έχει τραγουδηθεί περισσότερο από κάθε άλλο.

Βρύσες

Τις βρύσες τις συναντάμε σε μεγάλο αριθμό τόσο στους οικισμούς όσο και στις αγροτικές περιοχές. Είναι απαραίτητο στοιχείο στις πλατείες, στα προαύλια των εκκλησιών, στο δίκτυο των μονοπατιών αλλά και σε όλο το λιθόστρωτο δίκτυο των οικισμών.

Οι πρόγονοί μας έδιναν ιδιαίτερη σημασία στις βρύσες και τα κτίσματά τους και αυτό φαίνεται από το πλήθος των λαϊκών τραγουδιών, θρύλων και γεγονότων που είχαν σχέση με αυτές.

Ο λαϊκός μάστορας που τις κατασκεύασε, τις στόλισε μ' ένα πλήθος από λιθανάγλυφες παραστάσεις με θέματα εμπνευσμένα από το φυτικό και ζωϊκό βασίλειο, από τους μύθους και την ιστορία, ενώ δεν απουσιάζει ποτέ και η θρησκευτική μας παράδοση με διάφορα χριστιανικά σύμβολα όπως ο σταυρός, στοιχεία που όλα μαζί συνέθεταν μοναδικά έργα λαϊκής αρχιτεκτονικής και γλυπτικής στο είδος τους.

Ξερολιθιές

Σημαντικό ρόλο παίζουν στα νησιά οι ξερολιθιές, δηλαδή χαμηλοί φράκτες (1-1,5μ. ύψος) φτιαγμένοι με πέτρες που καθορίζουν τα όρια των χωραφιών και οι οποίοι καλύπτονται, σε ορισμένες περιοχές, από ψηλούς θάμνους, ενώ σε άλλες είναι γυμνοί από βλάστηση. Οι ξερολιθιές φτιάχνονται εδώ και αιώνες μόνο με πέτρα, χωρίς κανένα συνδετικό υλικό - όπως τσιμέντο ή λάσπη - να τις ενώνει,

δεν είναι μόνον αισθητικά εξαιρετικές, αλλά ζωτικές για τους τόπους και τους κατοίκους τους.

Πέτρινα καλντερίμια – σκάλες

Μέσα στα χωριά οι δρόμοι, τα μονοπάτια και τα καλντερίμια είναι λιθόκτιστα και ιδιαίτερα προσεγμένης κατασκευής. Η χάραξη ακολουθεί τη μορφολογία του εδάφους, η πέτρα ως υλικό, έδωσε μεγάλη διάρκεια στην κατασκευή και η τέχνη του χτισίματος ακτινοβολεί την αρμονία των σχημάτων και του χρώματος του υλικού.

Άπειρες είναι οι εικόνες και οι τεχνικές κατασκευής (όσα και τα τραγούδια των μαστόρων), προσαρμοσμένες στο έδαφος και τη μορφή του υλικού.

Η βασική πλακόστρωση διακόπτεται με σειρές από κάθετες πλάκες που προεξέχουν, «αρκάδες», για να ανακόπτουν την ορμή των νερών της βροχής και να βοηθάνε στο περπάτημα.

Έξω από τα χωριά οι δρόμοι χαράσσονται σε θέσεις τέτοιες, ώστε να είναι εύκολη η προσπέλαση και η επικοινωνία με γειτονικές επαρχίες, με άλλους οικισμούς και με τις καλλιεργήσιμες περιοχές.

Τα καλντερίμια στριφογυρίζουν ευφύεστατα ανάμεσα σε βράχους και αρχοντικά δένοντας την ομορφιά της φύσης με τα δημιουργήματα των ανθρώπων.

Συχνά, σε δύσβατες περιοχές γίνονταν διαμορφώσεις με χτιστό καλντερίμι και προστατευτικά λιθόκτιστα στηθαία. Παράδειγμα τέτοιας τέλει κατασκευής πρέπει να θεωρηθεί η μεγάλη και μεγαλοπρεπής Σκάλα της Βίτσας καθώς και η Σκάλα του Βραδέτου στην Ήπειρο.

Τώρα οι πέτρες σκεπάστηκαν. Τα καλντερίμια γίναν ευθείες, λεωφόροι ταχύτητας. Τώρα δεν περπατάμε στις φαγωμένες πέτρες. Οι ταχύτητες και οι χρόνοι, ίσιωσαν το παρελθόν αβασάνιστα, κι ότι απόμεινε από τα πέτρινα δρομάκια του χτες, είναι για να φιλοξενεί ξεχασμένους διαβάτες, στα χορταριασμένα καλντερίμια της σιωπής.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ

Μακεδονικός τύπος

Στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική εκτός από τις γεωγραφικές, κοινωνικές, οικονομικές και εθνικές συνθήκες, σημαντικό ρόλο παίζουν οι μάστοροι, οι ανώνυμοι τεχνίτες, οι οποίοι ξέρουν να δουλεύουν συντροφικά μέσα από μια ενιαία γλώσσα και βούληση, δίνοντας μορφή σε αληθινές λειτουργίες της ζωής. Τα οικοδομικά υλικά που κυρίως χρησιμοποιούν για την κατασκευή είναι παρμένα από το γύρω χώρο: ξύλο από τα δάση, σχιστόλιθος από τα βουνά, πέτρες από τα ποτάμια. Η γυμνή πέτρα, όπως φαίνεται από μακριά, προσδίδει στον οικισμό τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του, την αίσθηση της στερεότητας, της διάρκειας και εναρμονίζεται με το τραχύ, ορεινό τοπίο, ενώ από κοντά φανερώνει τη μαστοριά του τεχνίτη στις λεπτομέρειες λάξευσης και αρμολογήματος, στους συνδυασμούς των δομικών μορφών και στη διακόσμηση.

Ο χαρακτηριστικότερος τύπος του σπιτιού της ορεινής ζώνης είναι το διώροφο σπίτι. Για τη σκεπή μπορεί να χρησιμοποιηθούν σχιστολιθικές πλάκες, κεραμίδια ή ακόμα κλαριά και άχυρο. Ο σκελετός, τα πατώματα και η στέγη είναι κατασκευασμένα από ξύλο. Στο χτίσιμο χρησιμοποιούνται ξυλοδεσιές (ζωνάρια), οι οποίες βοηθούν στην κατασκευή και συγχρόνως δίνουν και μια ελαστικότητα στη βαριά, άκαμπτη πέτρα. Τα αγκωνάρια βρίσκονται στις γωνίες των τοίχων.

Τα σπίτια αποτελούνται από δύο μέρη, το κατώι το οποίο χρησιμοποιείται για αποθήκευση αγαθών και κτηνοτροφικών προϊόντων, αλλά και ζώων και το ανώι που χρησίμευε για την οικογένεια. Μια εσωτερική σκάλα οδηγεί από το κατώι στον πάνω όροφο.

Υπήρχε μια μεγάλη πόρτα, η πορτάρα , και από πάνω της η φινέστρα , ένα μικρό άνοιγμα. Πάνω στην πόρτα είναι τοποθετημένο το ρόπτρο.

Στον κάτω όροφο οι τοίχοι είναι από πέτρα πλάτους 60-70 εκατοστά, ενώ στον πάνω όροφο ήταν φτιαγμένοι από ελαφρύτερο υλικό, τον τσατμά , που είναι ξυλόπηκτος τοίχος φτιαγμένος από λασπόχωμα ανακατεμένο με γιδότριχα ή άχυρο. Το πάτωμα το στηρίζουν δοκάρια, οι αγριντιές, και το ταβάνι ονομάζεται μπαγδαντί.

Στον πάνω όροφο σε άλλα σπίτια συναντάμε το σαχνισί, που προεξέχει από την όψη της οικοδομής, και σε άλλα το χαγιάτι, που είναι ένας τύπος ανοιχτού εξώστη. Τα σαχνισιά υποστηρίζονται συχνά από ξύλινες αντηρίδες τα ντιρέκια. Τα σαχνισιά είχαν πολλά παράθυρα και εξασφάλιζαν την θέα προς το δρόμο ενώ λόγω της προεξοχής τους εμποδίζαν τα περαστικά βλέμματα. Συνήθως, η τοποθέτηση του σπιτιού ήταν τέτοια ώστε να εκμεταλλεύεται τον ήλιο, με στραμμένη την "πλάτη" του στον Βορρά.

Ο ημιυπαίθριος χώρος στη νότια πλευρά του σπιτιού , το χαγιάτι λειτουργούσε σαν προθάλαμος που εξυπηρετούσε τις ανάγκες του αερισμού αλλά χρησιμοποιούνταν και για αγροτικές εργασίες με μερική προστασία από τα δυσμενή καιρικά φαινόμενα.

Το εσωτερικό του σπιτιού, το ανώι , είναι τριμερές και διαμορφώνεται, με την παρεμβολή ελαφρών ξύλινων χωρισμάτων ("μπαγδατί"), στους εξής χώρους: (α) Την εμπατή ή μπασιά, χώρο εισόδου, συνήθως στα ανατολικά, με την απέναντί της καμαρούλα, που είναι μικρή αποθήκη και καμιά φορά χρησιμεύει ως χώρος ύπνου, (β) το χειμωνιάτικο που είναι ο κατ' εξοχήν χώρος διημέρευσης της οικογένειας. Έχει τζάκι, πέτρινο δάπεδο και ελάχιστα ανοίγματα. Είναι συνήθως ένα σκοτεινό δωμάτιο το οποίο θεωρείται κατευθείαν απόγονος προϊστορικών τύπων κατοικίας, (γ) Τη σάλα, το "καλό δωμάτιο", με ξύλινο πάτωμα - από το οποίο προέρχεται και η τοπική της ονομασία "πάτωμα". Είναι όμορφο δωμάτιο με πολλά ανοίγματα και πολύ φως, συνήθως μεσημβρινό και με θέα.

Τα έπιπλα που διαθέτουν είναι τα απαραίτητα, απλά και λιτά, φτιαγμένα τις περισσότερες φορές από τους ίδιους. Ξύλινες εντοιχισμένες ντουλάπες ("μεσάνδρες"), ξύλινα ράφια για την τοποθέτηση σκευών, το "σεντούκι" (το μπαούλο), ο "σοφράς" (χαμηλό τραπέζι φαγητού), οι καναπέδες στρωμένοι με τα πολύχρωμα υφαντά μάλλινα "κιλίμια".

Σε κάποια παλαιά σπίτια παρατηρούμε ψηλούς λευκούς αυλόγυρους που έδιναν πρόσθετη ασφάλεια στην οικογένεια που κατοικούσε μέσα σε αυτά. Ιδιαίτερα στα νοικοκυρόσπιτα παρατηρούμε πτέρυγες στο σχήμα Γ ή Π και μεγάλο ανοικτό χώρο κάτω από το χαγιάτι. Βοηθητικά κτίσματα του αγροτικού σπιτιού είναι οι στάβλοι, οι αποθήκες, το πλυσταριό, ο φούρνος.

Όλοι οι βοηθητικοί χώροι βρίσκονται μέσα στην αυλή του σπιτιού και περιστοιχίζονται από ψηλό μανδρότοιχο.

		
Από πέτρα κατασκευάζονται ο σκελετός του κτιρίου, ο ψηλός μανδρότοιχος της αυλής, καθώς και τα βοηθητικά κτίσματα της κατοικίας.	Οι εξωτερικοί τοίχοι συχνά αποκτούν πλαστικότητα με προεξοχή του τζακιού.	Ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο είναι το "σαχνισί", που αποτελεί προέκταση της κατοικίας προς το δρόμο.

Ηπειρώτικος τύπος

Η Ηπειρωτική φύση, πηγή έμπνευσης για τον άνθρωπο οδήγησε τα πρώτα βήματα της τέχνης του. Η **πέτρα** και το **ξύλο** υπήρξαν κατ' εξοχήν τα υλικά της κατασκευαστικής και καλλιτεχνικής έκφρασης του Ηπειρώτη. Οι **λιθοδομές** και τα **ξυλόγλυπτα** έκλωσαν το νήμα της ιστορικής και κοινωνικής του συνέχειας.

Ο περιορισμός των δομικών υλικών και οι απλές γεωμετρικές συνθέσεις απέδωσαν την αίσθηση του χώρου στις κατασκευές, η αισθητική δε ανησυχία του Ηπειρώτη τεχνίτη αποτυπώθηκε ήδη στα πρώτα του έργα.

Η **αρχιτεκτονική της πέτρας** γεννήθηκε. Καθαροί γεωμετρικοί όγκοι, με αυστηρές γραμμές συνέθεσαν μία **δωρική** αρχιτεκτονική, προσαρμοσμένη με απόλυτη αρμονία στον Ηπειρωτικό χώρο.

Το ανάγλυφο του εδάφους, το ηπειρωτικό κλίμα, η κοινωνική συγκρότηση, το παραγωγικό σύστημα, οι θρησκευτικοί, πολιτικοί και πολιτισμικοί Θεσμοί, οδήγησαν τις διάσπαρτες κατοικίες (εγκαταστάσεις μιας διευρυμένης οικογένειας) στη συγκρότηση των πρώτων οικισμών του χώρου.

Ένας παραλληλόγραμμος χώρος στο κέντρο του οποίου έκαιε πάντοτε η εστία, σύμβολο της οικογένειας, υπήρξε η πρώτη **κατοικία** της Ηπείρου. Από τους ιστορικούς όμως χρόνους η Ηπειρωτική κατοικία εξελίσσεται σε μεγαλόπρεπο **διώροφο** λιθόκτιστο κτίριο, με περιτοιχισμένη αυλή ή με αίθριο της οποίας η οργάνωση διατηρείται μέχρι τις μέρες μας.

Στο **ισόγειο** της Ηπειρωτικής κατοικίας διατάσσονται όλοι οι βοηθητικοί χώροι, όπως αποθήκες, μαγειρείο, τραπεζαρία κι αρκετές φορές εργαστήριο υφαντικής, ασημουργίας, ή άλλης απασχόλησης, χώροι υγιεινής, καθώς επίσης και στάβλος για τα μεταφορικά ζώα.

Στον **όροφο** της κατοικίας ευρίσκονται οι χώροι υποδοχής και τα υπνοδωμάτια (χειμερινά και καλοκαιρινά).

Ο **εξοπλισμός** σε κινητά έπιπλα της Ηπειρωτικής κατοικίας είναι λιγοστός και περιορίζεται μόνο στις **κασέλες** και στα χαμηλά **τραπεζάκια**. Όλα τα υπόλοιπα έπιπλα, όπως ερμάρια, κλίνες, βιβλιοθήκες κι άλλα είναι κατασκευασμένα από ξύλο στο πάτωμα ή **στους τοίχους**.

Την εξωτερική δωρική όψη της οικίας αντισταθμίζουν η **πολυχρωμία** των εσωτερικών χώρων, η οποία εντείνεται ακόμη περισσότερο με αναπαραστάσεις κυρίως τοπίων και με τα έντονα χρώματα των **υφαντών**.

Πηλιορείτικα Αρχοντικά

Η Πηλιορείτικη Αρχιτεκτονική είναι χαρακτηριστική και διακρίνεται σε όλα τα οικήματα και εκκλησίες του Πηλίου που ακόμα και σήμερα ακολουθούν τις ίδιες γραμμές, στα παλιά γεφύρια, τις βρύσες και τα πλακόστρωτα καλντερίμια. Έχει διατηρηθεί στο πέρασμα των χρόνων και είναι εμφανής τόσο στα σπίτια όσο και στα παραδοσιακά αρχοντικά που βρίσκονται σε κάθε χωριό του Πηλίου. Τα υπέροχα αυτά οικήματα εντυπωσιάζουν με την επιβλητική ομορφιά τους και προσφέρουν ένα δείγμα αρχιτεκτονικής που εναρμονιζόμενη με το φυσικό περιβάλλον έχει διατηρήσει την εικόνα του Πηλίου αναλλοίωτη.

Τα περισσότερα αρχοντικά του Πηλίου είναι χτισμένα με πέτρα και πλάκες που εξορύσσονται στα ορυχεία του Πηλίου. Πολλά αρχοντικά και οικήματα ανήκουν στην πρώιμη πηλιορείτικη αρχιτεκτονική και έχουν τρεις ορόφους, όπου η βάση είναι πάντα χτισμένη με πέτρα ενώ τα πάνω πατώματα είναι χτισμένα σε συνδυασμό πέτρας και ξύλου.

Στο ισόγειο υπάρχει η μεγάλη και υπερυψωμένη πόρτα της εισόδου ενώ τα παράθυρα σε αυτό τον όροφο είναι συνήθως λίγα και μικρά. Τα πάνω πατώματα έχουν μεγάλα παράθυρα και άπλετο φως. Η σκεπή των αρχοντικών και των σπιτιών είναι καλυμμένη με πλάκες Πηλίου οι οποίες έχουν χρωματισμούς σε γκρι τόνους. Σε άλλες περιοχές της Ελλάδας οι πλάκες είναι χρώματος πορτοκαλοκόκκινου / καφέ.

Τα περισσότερα αρχοντικά ανήκουν στον βορειοελλαδικό τύπο, ο οποίος αναπτύχθηκε στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, όταν κατέφευγαν στο Πήλιο ομάδες προσφύγων από την Ήπειρο, οι οποίοι ήταν μάστορες και τεχνίτες της πέτρας. Υπάρχουν και αρχοντικά που ανήκουν στον νεοκλασικό τύπο που τον έφεραν στο Πήλιο οι ομογενείς της Αιγύπτου, με λιτές γραμμές μεγάλα και συμμετρικά τοποθετημένα παράθυρα, σιδερόφραχτα μπαλκόνια και μαρμάρινες λεπτομέρειες

Οι τοίχοι των αρχοντικών είναι πολύ φαρδιοί πολλές φορές μέχρι και 20 cm. στο ισόγειο. Με αυτό τον τρόπο τα οικήματα είναι δροσερά το καλοκαίρι και ζεστά το χειμώνα, διατηρώντας τη θερμοκρασία του εσωτερικού σταθερή όλο το χρόνο.

Όλα τα αρχοντικά έχουν εντυπωσιακή διακόσμηση τόσο στη εξωτερική όψη του κτιρίου με τα πέτρινα φουρούσια ή τις ξύλινες αντηρίδες, τις περίτεχνες ξύλινες εξώπορτες, τις μαρμάρινες σκάλες και τους πολύχρωμους φεγγίτες. Όσο και στο εσωτερικό των οικημάτων με τα μιντέρια, και τα ξύλινα ή ξυλόγλυπτα ταβάνια.

Ο πρώτος όροφος έχει μικρά σιδερόφραχτα παράθυρα και σ' αυτόν υπάρχουν τα χειμωνιάτικα χαμηλοτάβανα δωμάτια με τζάκια και μιντέρια καθώς και η κουζίνα.

Ο επάνω όροφος προεξέχει από την πρόσοψη και πολλές φορές και από μια πλαγινή πλευρά του κτίσματος. Αυτές οι προβολές δημιουργούν το σαχνισί που στηρίζεται στα ξύλινα φουρούσια. Η κατασκευή του σαχνισιού γίνεται με ελαφρά υλικά, τον τσατμά. Εκεί ήταν η θερινή διαμονή της οικογένειας, καθώς και ο χώρος υποδοχής με το δοξάτο και τον καλό οντά ή μουσαφίρ οντά. Η απόσταση από το έδαφος έδινε το αίσθημα της ασφάλειας, γι' αυτό και το ανώι ανοίγεται από πυκνά παράθυρα και φεγγίτες. Εκεί βρίσκεται και η πλούσια ζωγραφική και ξυλογλυπτική διακόσμηση. Αυτό είναι φυσικό αφού στο κατώι που λειτουργεί ως αποθήκη δεν ταιριάζει διακόσμηση, ενώ στα χειμωνιάτικα η χρήση του τζακιού με τους καπνούς του επιβάλλει συχνά ασβεστώματα.

Πολλά αρχοντικά έχουν μεγάλους κήπους γεμάτους με πολύχρωμα λουλούδια και φυτά καθώς το Πήλιο φημίζεται για την πλούσια βλάστηση και το εύφορο έδαφος του.

Τα σπίτια του Πηλίου είναι προσαρμοσμένα στις κλιματολογικές συνθήκες του βουνού αυτού και στις βιοτικές ανάγκες των κατοίκων.

ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΑ ΣΠΙΤΙΑ

Η νεοκλασική αρχιτεκτονική στη Νεώτερη Ελλάδα.

Η εισδοχή του Αρχιτεκτονικού Κλασικισμού στην Ελλάδα του 19ου αι. είναι αδιαφιλονίκητα ένα σημαντικό και αξιοπρόσεκτο καλλιτεχνικό και πολιτιστικό γεγονός. Κατά τα τετρακόσια χρόνια της Τουρκοκρατίας, οι μεν Γραικοί διαβιούν πνευματικά μέσα σε ένα πλαίσιο μεταβυζαντινό, ενώ η Δυτική Ευρώπη της Αναγέννησης είχε αποδεχθεί τους κλασικούς ρυθμούς μαζί με άλλες πολιτικές και οικονομικές κατευθύνσεις που χαρακτήριζαν τις τότε εκκολλαπτόμενες αστικές κοινωνίες.

Το γεγονός της επανάστασης του '21 είναι προϊόν ενός πνεύματος καλλιεργημένου από τον Ελληνικό Διαφωτισμό, που μετέχει στα σύγχρονά του ευρωπαϊκά ρεύματα και θέλει να αποδεσμεύσει την Ελλάδα όχι μόνο από τον οθωμανικό ζυγό αλλά και από κάθε ανατολίτικη παράδοση. Η ίδρυση του σύγχρονου ελληνικού κράτους προώθησε την δημιουργία μιας νέας κοινωνίας οι εκπρόσωποι της οποίας είχαν την κοινή επιδίωξη να καταστήσουν τη Νέα Ελλάδα ένα κράτος σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Η μεταστροφή των μεταβυζαντινών Γραικών στις δυτικοευρωπαϊκές θεωρίες είχε σαν αποτέλεσμα αλλαγές σε κρατική οργάνωση, γλώσσα, ένδυση, τέχνες, αρχιτεκτονική, με μια τάση αντιγραφής δυτικών προτύπων, αλλά και συγχρόνως λατρείας των αρχαίων προγόνων, αποκλείοντας τους βυζαντινούς.

Το 1816, ο αρχιτέκτονας Leo Von Klenze θα έρθει στην Ελλάδα με τον Όθωνα μαζί με πλειάδα εξεχόντων γερμανών, αυστριακών και δανών αρχιτεκτόνων.

Η εισαγωγή και η επικράτηση του αρχιτεκτονικού κλασικισμού αποδίδεται στον Όθωνα και στην παρουσία των Βαυαρών στην Ελλάδα. Εκείνη την εποχή καταγράφουμε, την τρισευχαρισμένη παρουσία μιας άλλοτε σεμνής και άλλοτε πιο επιδεικτικής εξελληνισμένης αρχιτεκτονικής ρυθμολογίας, στην νεόκτιστη Αθήνα, στα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα και στην Ερμούπολη της Σύρου.

Ο χαρακτηριστικός τύπος Νεοκλασικού, με ευρωπαϊκούς αρχιτεκτονικούς ρυθμούς, είναι διώροφο τετράγωνο σπίτι. Τα οικοδομικά υλικά που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του είναι: πέτρες τετράγωνες από το βουνό και συμπαγές τούβλο. Για τη σκεπή χρησιμοποιούνται κεραμίδια. Τα πατώματα, η στέγη και η εσωτερική σκάλα είναι κατασκευασμένα από ξύλο.

Έχουν μεγάλα ευρύχωρα δωμάτια, με ψηλά ταβάνια και μεγάλα παράθυρα. Εξωτερικά επιχρίονται με τσιμεντοκονίαμα, και τα παράθυρα, τα μπαλκόνια, οι γωνίες και τα αετώματα, έχουν σχέδια ανάγλυφα. Τα αρχοντικά έχουν λιτές γραμμές μεγάλα και συμμετρικά τοποθετημένα παράθυρα, σιδερόφραχτα μπαλκόνια και μαρμαρίνες λεπτομέρειες. Η αισθητική των Νεοκλασικών είναι μοναδικές και ξεχωριστές και αδιάψευστος μάρτυρας της οικονομικής και πνευματικής ανάπτυξης των κατοίκων.

ΜΑΣΤΟΡΕΣ

Στο 18^ο αιώνα και στις αρχές του 19^{ου}, η παραχώρηση προνομίων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και η αλματώδης ανάπτυξη των κοινοτήτων οδήγησαν στην οικονομική άνθηση του Ελληνισμού. Έτσι, τόσο οι μουσουλμάνοι διοικητές, όσο και οι πλούσιοι χριστιανοί, οι κληρικοί, οι μοναχοί ακόμα και οι συντεχνίες μπορούν πλέον να διαθέσουν μεγάλα χρηματικά ποσά για την κατασκευή ιδιωτικών και κοινοτικών κτισμάτων.

Επιπλέον μετά την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, οι βυζαντινές συντεχνίες, ιδιαίτερα οι βιοτεχνικοί συνεταιρισμοί, γνωστοί κατά την εποχή της τουρκοκρατίας ως **συνάφια** ή **ρουφέτια**, δεν καταλύθηκαν όπως άλλες μορφές κοινοτικού βίου αλλά αντίθετα δυνάμωσαν, συσφίχτηκαν και με τον καιρό δέθηκαν με εσωτερικούς κανονισμούς αποκτώντας, εκτός από τις διοικητικές εξουσίες, μεγαλύτερες δικαιοδοσίες. Στο Βυζάντιο οι συντεχνίες ήταν πάντα κάτω από τον έλεγχο της πολιτείας, ο οποία επόπτευε στην οργάνωση, τον αριθμό των μελών και τη λειτουργία τους και όριζε τα μέλη της συντεχνίας και τον αντιπρόσωπό της απέναντι στο κράτος.

Μάλιστα η τουρκική εξουσία φρόντισε με κάθε τρόπο να κατοχυρώσει με προστατευτικά διατάγματα τον θεσμό των συντεχνιών, ακολουθώντας και σ' αυτό το σημείο τη βυζαντινή νομοθεσία, όχι μόνο γιατί ο θεσμός αυτός εξυπηρετούσε τους Τούρκους, αλλά και γιατί είχαν πάντα καλά οργανωμένους τους τεχνίτες κατά ειδικότητες. Μέσα από αυτές τις συντεχνίες οι Τούρκοι μπορούσαν να προμηθευτούν πολύ γρήγορα τις ποσότητες των ειδών που επιθυμούσαν σε κάθε περίπτωση, αλλά και για να προβούν στη άμεση εκτέλεση τεχνικών έργων, όπως γεφύρια, κάστρα, λιθόστρωτα.

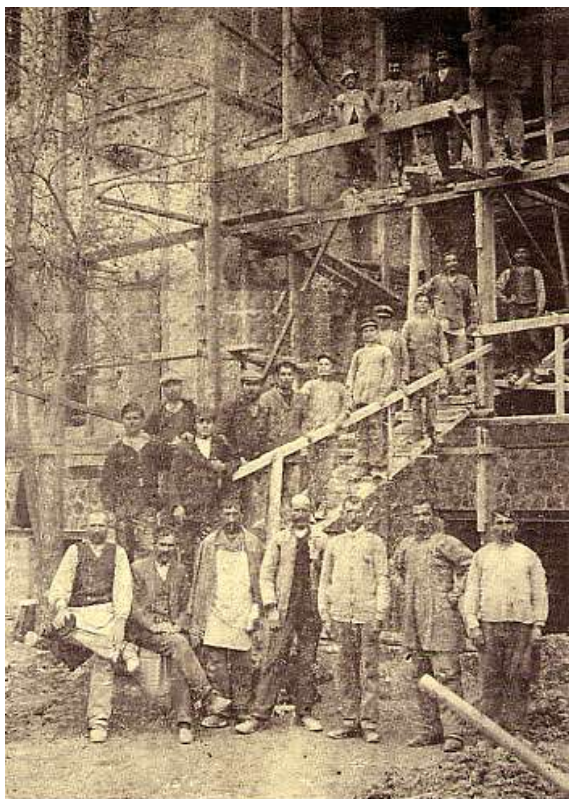

Όλα τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα την ακμή της λαϊκής αρχιτεκτονικής σε κάθε γωνιά της ηπειρωτικής αλλά και της νησιωτικής Ελλάδας. Τα τοπικά υλικά, οι ιδιαίτερες κλιματολογικές συνθήκες, η μορφολογία του εδάφους, η οικονομική ευρωστία των κατοίκων, οι ιστορικές συγκυρίες και οι ξενόφερτες επιρροές ήταν οι κύριοι παράγοντες που έδωσαν σε κάθε περιοχή τη μορφολογία και την τυπολογία των κτισμάτων.

Σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, σε ένα συγκεκριμένο τόπο και σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περίγυρο, μερικές συγκεκριμένες συντεχνίες μαστόρων κατασκεύασαν ένα συγκεκριμένο οικισμό με συγκεκριμένα μοναδικά χαρακτηριστικά, ο οποίος είναι απόλυτα εναρμονισμένος με το συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον.

Οι μάστορες, και κυρίως οι χτίστες, ονομάζονταν **κουδαραίοι** στην Ήπειρο και στη Δυτική Μακεδονία και **δουλγέρηδες** στη Θράκη. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στους φημισμένους **κιουπρούληδες**, δηλαδή τους χτίστες πέτρινων γεφυριών. Μετά τα οχυρωματικά έργα των μεγάλων κάστρων, τα πέτρινα τοξωτά γεφύρια θεωρούνται τα σημαντικότερα τεχνητά έργα της μεταβυζαντινής εποχής, τα οποία ακόμη και σήμερα εξακολουθούν να χρησιμεύουν στο συγκοινωνιακό δίκτυο πολλών, κυρίως ορεινών, περιοχών της ελληνικής υπαίθρου, όχι απαραίτητα απομονωμένων. Τόσο οι κατασκευαστικές δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι λαϊκοί αρχιτέκτονες - γεφυροποιοί, όσο και το χτίσιμο καθαυτό ήταν τόσο σημαντικά, ώστε να αποτυπώνονται σε πολυάριθμες προφορικές παραδόσεις και σε δημοτικά τραγούδια με πανελλήνια εμβέλεια, όπως το πασίγνωστο τραγούδι του γεφυριού της Άρτας.

Η ανάγκη των μαστόρων για «μυστική» επικοινωνία μεταξύ τους οδήγησε για ευνόητους λόγους στη δημιουργία συντεχνιακών διαλέκτων.

Η επεξεργασία της πέτρας απαιτεί συλλογική εργασία και γι' αυτό οι χτίστες δούλευαν σε οργανωμένα μπουλούκια. Σε αρκετές περιοχές αναφέρονται και μεμονωμένοι τεχνίτες, οι οποίοι όμως δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν την αίγλη των **Πυρσογιαννιτών** των **Ζουπανιωτών** ή των **Λαγκαδιανών** συναδέλφων τους.

Ένα ολοκληρωμένο μπουλούκι θα έπρεπε να αποτελείται από τεχνίτες που να κατέχουν διαφορετικά παραδοσιακά επαγγέλματα, όπως κτιστάδες, σοβατζήδες, μαντεμτζήδες ή νταμαρτζήδες, μαρμαράδες - πελεκάνους, μαραγκούς, ταβατζήδες, ξυλογλύπτες - ταλιαδόρους, ζωγράφους - αγιογράφους. Δεν πρέπει να παραλείψουμε τα τσιράκια και τα μαθητούδια, που η εργασία τους συχνά

ήταν μαρτυρική, για τι πολλές φορές δεν ήταν ούτε καν δεκάχρονα. Όλη τη μέρα κουβαλούσαν πέτρες και λάσπη ή ασβέστη στους μαστόρους και τη νύχτα δεν είχαν ανάπαυση, γιατί έπρεπε να έχουν το νου τους στα ζώα, μην απομακρυνθούν βόσκοντας και κάνουν ζημιά στα σπαρτά. Η τροφή τους ήταν ελάχιστη. Τις Κυριακές, που οι μάστοροι ξεκουράζονταν ή έπαιζαν στα καφενεία, τα μαθητούδια έβαζαν μπουγάδα τα ρούχα των μαστόρων.

Η αριθμητική σύνθεση ενός μπουλουκιού εξαρτιόταν από το μέγεθος του έργου που αναλάμβανε. Συνήθως ένα πλήρες μπουλούκι για να είναι ικανό να αναλάβει μεγάλα οικοδομικά έργα, θα έπρεπε να αποτελείται από 10-12 μάστορες, 8-10 μαστορόπουλα και 10-15 μεταφορικά ζώα. Σπάνια τα μέλη ενός μπουλουκιού υπερέβαιναν τα 25. Στην κορυφή της ιεραρχικής πυραμίδας βρισκόταν ο πρωτομάστορας, ο οποίος έπρεπε να είναι σχετικά ηλικιωμένος, πεπειραμένος, με μακρά θητεία στο επάγγελμα, εύστροφος και ικανός στις δοσοληψίες, κοινωνικός και σεβαστός.

Η παρακμή της αρχιτεκτονικής άρχισε με την οριοθέτηση των συνόρων των Βαλκανικών κρατών στα 1913, συνεχίστηκε με τη Μικρασιατική καταστροφή και την πολεμική δεκαετία του 1950 και ολοκληρώθηκε με την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση του 1960 και 1970. Η απογύμνωση της υπαίθρου οδήγησε στη συσσώρευση πληθυσμού στις πόλεις, στη διόγκωση του στεγαστικού προβλήματος και τελικά στη γρήγορη και φτηνή λύση του οπλισμένου σκυροδέματος. Οι νέοι οικοδόμοι «καλούπωναν» βιαστικά το οπλισμένο σκυρόδεμα, ενώ οι παλιοί πελεκούσαν αργά και υπομονετικά την πέτρα.

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Οι κάτοικοι των ορεινών οικισμών διαμόρφωσαν τον τρόπο ζωής τους σε άμεση συνάρτηση με το γύρο χώρο και τους περιορισμούς του αλλά και ανάλογα με τις συνήθειες, τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις τους. Απομονωμένοι από τις πολιτικές και τεχνολογικές εξελίξεις, διατήρησαν την πολιτιστική τους ταυτότητα και τον τρόπο σκέψης τους.

Τα κτίσματά τους, ακόμα και ερημωμένα, μαρτυρούν την ταυτότητα των οικιστών τους αλλά και τις επαγγελματικές τους ασχολίες και τις κοινωνικές σχέσεις στις παραδοσιακές ορεινές κοινότητες.

Τα σπίτια αυτά ήταν κατασκευασμένα σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον, στα μέτρα και στις ανάγκες των ανθρώπων. Κυρίαρχα γνωρίσματα των περισσοτέρων οικισμών είναι η κατασκευαστική λιτότητα, το μικρό μέγεθος, η πολυλειτουργικότητα και η προσθετική ικανότητα. Οι ορεινοί οικισμοί παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον εκπνέοντας έναν διαφορετικό τρόπο ζωής απομακρυσμένο από την τεχνολογία του σήμερα. Βλέποντας τα εγκαταλειμμένα σπίτια ο άνθρωπος συνειδητοποιεί ότι μπορεί να επιβιώσει και χωρίς της ανέσεις του σήμερα.

Στους ορεινούς οικισμούς πολυμελείς οικογένειες ζούσαν μαζί αναπτύσσοντας ιδιότυπους δεσμούς και συνήθειες. Το ηλεκτρικό ρεύμα άργησε να φτάσει εδώ, με καθοριστικά αποτελέσματα για τη ζωή των κατοίκων. Ο τρόπος ζωής δεν διαφοροποιούνταν πολύ από οικισμό σε οικισμό. Τα ρούχα, οι συνήθειες, ο τρόπος σκέψης των κατοίκων δεν μπορούσε να ξεφύγει από την παράδοση.

Η επικοινωνία ανάμεσα στις οικογένειες είχε συγκεκριμένα όρια. Χαρακτηριστικό είναι ότι από τους ορεινούς οικισμούς συνήθως απουσιάζει ο κεντρικός κοινόχρηστος χώρος, κάτι που υποδηλώνει μια εσωστρέφεια και αυτάρκεια.

Το γύρω περιβάλλον προσέφερε τα απαραίτητα για επιβίωση: νερό από τις πηγές, γάλα και δέρματα από τις κατσίκες, κλαριά και ξύλα για το τζάκι. Την κοπριά των ζώων την χρησιμοποιούσαν σαν λίπασμα για τα χωράφια όπου καλλιεργούσαν καλαμπόκι (για το ψωμί τους), φασόλια και πατάτες. Το οικονομικό κύκλωμα των κατοίκων της ορεινής ζώνης ήταν κλειστό με κυρίαρχο χαρακτηριστικό την ανταλλακτική οικονομία. Κύριες ασχολίες των κατοίκων η γεωργία και η κτηνοτροφία και η υλοτομία. Ανάμεσα στα προϊόντα που κυρίως καλλιεργούνταν ήταν το σιτάρι, το κριθάρι, το καλαμπόκι, η σίκαλη, τα όσπρια, οι πατάτες.

Η εξάρτηση από την οικονομική ζωή της ευρύτερης περιοχής ήταν ελάχιστη, με εξαίρεση κάποια μορφή εμπορικών επαφών βουνού και πεδιάδας. Ιδιαίτερη έξαρση παρατηρούνταν στην οικονομική δραστηριότητα κατά τη διάρκεια των ετήσιων γιορτών και των θρησκευτικών πανηγυριών. Τα καρύδια, η ρίγανη, τα εκτρεφόμενα ζώα ήταν προϊόντα που μπορούσαν να είναι εμπορεύσιμα.

Μέσα στα σπίτια τους οι κάτοικοι στρώνουν ψάθες στο πάτωμα ή ένα χοντρό χαλί από κατσικίσιες τρίχες ενώ το τζάκι τους χειμερινούς μήνες καίει συνεχώς. Τα οικιακά σκεύη ήταν φτιαγμένα από ξύλο ή χαλκό. Ένα συνηθισμένο μεσημεριανό φαγητό μπορούσε να περιλαμβάνει σούπα, όσπρια ή πατάτες βραστές με ρύζι. Από την οροφή των σπιτιών κρέμονται γάντζοι όπου μπορούν να κρεμάσουν μικροπράγματα ή και αρμαθιές ξερού καπνού. Στις άκρες των δωματίων τους έχουν νεροχύτη για να πλένονται, ενώ απέναντι από το τζάκι συναντάμε μια μεγάλη ντουλάπα όπου συνήθιζαν να αποθηκεύουν τρόφιμα, ρούχα, σκεύη κλπ. Κάθε τι στην κατάλληλη θέση έτοιμο για χρήση. Τίποτα περιττό, τίποτα άχρηστο.

Στην κουζίνα έμενε η οικογένεια. Πρώτο και καλύτερο το τζάκι που ζέσταινε, η γάστρα δίπλα για το ψωμί και η πυροστιά για το φαγητό. Πάνω στο τζάκι το λυχνάρι για φωτισμό. Στον τοίχο κρέμονταν κυδώνια, μήλα, ρόδια, ρίγανη, τσάι, πιπεριές και κυπροκούδουνα. Από το ταβάνι σκόρδα, κρεμμύδια και πατάτες, καλαμπόκια το καλοκαίρι και το χειμώνα λουκάνικα και παστό χοιρινό. Μέσα στην κουζίνα, συνήθως έμπαινε κι ο αργαλειός.

Στην καλή κάμαρη, πρώτος και καλύτερος ο "γίκος" (προίκα) των κοριτσιών ή της νοικοκυράς του σπιτιού, ένα κρεβάτι για κανέναν μουσαφίρη, το τραπέζι με τις καρέκλες, καναπές και μπαούλα. Ο τοίχος στολισμένος με τα κεντήματα των κοριτσιών και τις φωτογραφίες των ξενιτεμένων. Συνήθως, επειδή ήταν νταβανομένη υπήρχε και πατάρι από πάνω.

Το καμαράκι - αποθήκη, περιλάμβανε το αμπάρι με το αλεύρι, το καλαμπόκι, το μπουτινέλο, τη βούρτσα που κοπάνιζαν το γάλα, τις καρδάρες, τα τουλούμια με το τυρί, τα λανάρια, τα μαλλιά για γνέσιμο, το χτένι, την ανέμη, κλπ.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Περπατώντας ανάμεσα στα γκρεμισμένα σπίτια νοιώθει κανείς οι τόποι να στοιχειώνονται από φαντάσματα. Ακούει τις φωνές των ανθρώπων που έζησαν εκεί, το κλάμα των μωρών που γεννήθηκαν, το νανούρισμα της μάνας, το τραγούδι του ερωτευμένου. Οι άνθρωποι των ορεινών οικισμών πάλεψαν σε όλη τους τη ζωή με τις δυστροπίες της φύσης και κατάφεραν να εξημερώσουν μέρη άγρια και δυσπρόσιτα. Με μόχθο, ευρηματικότητα και υπομονή κατάφεραν πολλά βασισμένοι σε λίγα. Όταν αυτοί οι άνθρωποι πήραν την απόφαση αν φύγουν από τη γη των παππούδων τους είχε πια ωριμάσει μέσα τους η ελπίδα πως αλλού θα ζήσουν πιο ανθρώπινα, αυτοί και τα παιδιά τους. Κατέβηκαν λοιπόν στις πόλεις για να μπορούν να δουλέψουν, τα παιδιά να μορφωθούν, να ξεφύγουν από την αγωνία της καθημερινής επιβίωσης.

Ανάμεσα στις αιτίες της εγκατάλειψης των ορεινών οικισμών μπορούμε να αναφέρουμε την έλλειψη εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής για τη χρήση γης, την ανεργία, την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση, την αλλαγή του τρόπου ζωής. Στις ορεινές περιοχές οι δρόμοι άργησαν να γίνουν ή δεν έχουν γίνει ούτε και τώρα. Το τραγελαφικό είναι ότι σε ορισμένες περιπτώσεις έγιναν αμέσως μετά την ερήμωση των οικισμών ή όταν η απελπισία είχε φτάσει στο αποκορύφωμά της, έτσι που ο δρόμος αντί να συγκρατήσει τον πληθυσμό διευκόλυνε τη φυγή του. Ολόκληρες οικογένειες συγκεντρώνουν ό,τι έχουν και εγκαταλείπουν τους τόπους που γεννήθηκαν. Πολλοί φεύγουν στο εξωτερικό (κυρίως Γερμανία), άλλοι μαζεύονται στις πόλεις ή στα κοντινότερα κεφαλοχώρια. Άλλοι πάλι ζητούν δουλειά στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Αναζητώντας τις ρίζες και την εξέλιξη της εγκατάλειψης των ορεινών οικισμών, βλέπουμε ότι οδηγούμαστε τουλάχιστον τέσσερις δεκαετίες πιο πίσω. Από τη μια άκρη της ως την άλλη η ορεινή Ελλάδα ερημώνει. Οι τελευταίοι άνθρωποι που είχαν απομείνει φεύγουν κι αυτοί προς τα αστικά κέντρα. Στα άγρια βουνά απλώνεται και πάλι η αρχέγονη σιωπή τους. Η ανάσα των χωριών αργοσβήνει, η παραμικρή ελπίδα χάνεται.

Πολλοί μιλούν για μια τελειωμένη υπόθεση, για ένα θάνατο μη αναστρέψιμο. Οι διάφορες υπηρεσίες, στο όνομα των προτεραιοτήτων, αποδέχθηκαν την εγκατάλειψη χωρίς να έχουν ερευνήσει τις αιτίες της και χωρίς να έχουν αναζητήσει εναλλακτικές προτάσεις. Και σίγουρα πολλά θα μπορούσαν να γίνουν τόσο για την προστασία του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος όσο και για την οικονομική και ήπια τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Η μετατόπιση ευθυνών από τον ένα αρμόδιο στον άλλο, συνηθισμένη πρακτική στον τόπο μας, δεν θα ωφελούσε πλέον κανέναν. Επιτέλους οι κρατικές υπηρεσίες θα πρέπει να δώσουν το παρόν.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Η διάσωση των παραδοσιακών οικισμών δεν σημαίνει απλά και μόνο διάσωση κάποιων αισθητικών στοιχείων της παράδοσης που εξακολουθούν να θεωρούνται ωραία, αλλά ανάπλαση των διαδικασιών μέσα από τις οποίες ο άνθρωπος μπορεί να είναι περισσότερο συμφιλιωμένος με τον εαυτό του και το περιβάλλον του.

Αναφερόμενοι στην πολιτιστική μας κληρονομιά, περιοριζόμαστε συνήθως στα κλασικά μνημεία, πάνω στα οποία στηρίχθηκε και η τουριστική ανάπτυξη της χώρας στα πρώτα της βήματα, όταν ο αρχαιολογικός τουρισμός ήταν στις άμεσες προτεραιότητες της ζήτησης.

Όμως, δεν είναι μόνο αυτά. Είναι τα μνημεία των νεότερων χρόνων, οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα γραφικά χωριά των ορεινών κυρίως περιοχών, τα ήθη και έθιμα του τόπου μας, οι παραδοσιακές ενασχολήσεις, ο πληθυσμός της υπαίθρου με τις ιδιομορφίες του, την αγνότητα και το άδολο του χαρακτήρα του, τη φιλοξενία και την αμεσότητά του.

Είναι όλα αυτά, όπως διαμορφώθηκαν στην πορεία της ελληνικής φυλής μέσα στο χρόνο και που μας χαρακτηρίζουν. Είναι αυτά τα οποία για ένα μεγάλο διάστημα στο παρελθόν τα απαρνηθήκαμε ή τα υποτιμήσαμε για να «θεοποιήσουμε» και να οικειοποιηθούμε αλλότρια πρότυπα στην προσπάθειά μας να «εκσυγχρονιστούμε».

Τα ανακαλύψαμε, όμως, και τα προβάλλουμε δειλά-δειλά τα τελευταία χρόνια, επιδιώκοντας να αναδείξουμε, να διατηρήσουμε και να προβάλουμε τον πολιτισμό μας, την ιδιαιτερότητα και μοναδικότητά μας, να δείξουμε αυτό που είμαστε, χωρίς αισθήματα κατωτερότητας. Είναι, άλλωστε, αυτό που αποζητά ο σύγχρονος τουρίστας και ειδικότερα ο οικοτουρίστας, τη γνωριμία και επαφή με την παράδοση, το αγνό και άδολο, την εμπειρία της γόνιμης ώσμωσης του ξένου με το εγχώριο στοιχείο στη φυσική του κατάσταση χωρίς εξωραϊσμούς και προσποιήσεις, την εμπειρία να ανακαλύπτει νέες αξίες και να επιβεβαιώνει παλιές.

Εάν πιστεύουμε στη σημασία της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς αυτού του τόπου, θα πρέπει να το αποδείξουμε με συγκεκριμένα έργα: θα πρέπει η πολιτεία να κάνει πιο εύκολη την πρόσβαση στα ορεινά χωριά (κατασκευή και συντήρηση δρόμων), να κάνει τη ζωή ανθρώπινη στα δυσπρόσιτα μέρη (φως, νερό, τηλέφωνο), να δώσει οικονομικά κίνητρα για την ανοικοδόμηση των παραδοσιακών οικιών και, όπου αυτό είναι εφικτό, να καταστρώσει συγκεκριμένα σχέδια ανακατασκευής των πιο αξιόλογων οικοδομημάτων και ήπιας αξιοποίησης τους (με τη μορφή του οικοτουρισμού ή άλλο τρόπο) ώστε να καταφέρει να αναζωογονήσει τόπους και μνήμες που δεν άξιζε να πεθάνουν.

Η νεκρανάσταση βέβαια θα αποτελούσε, στις περισσότερες περιπτώσεις, μια ρομαντική ουτοπία. Και εμείς μιλάμε από τη σκοπιά των κατοίκων της πόλης που σε μεγάλο βαθμό αγνοούν τις δυσκολίες της ορεινής διαβίωσης. Μπορούμε πάντως να πούμε πως αυτή η τάση αστικής συσσώρευσης που οδήγησε στο γιγάντωμα των πόλεων και στην απονέκρωση της υπαίθρου δεν μπορεί παρά να συνεχιστεί, αν δεν υπάρξουν συγκεκριμένα μέτρα και πρωτοβουλίες που να αναστρέψουν το ρεύμα. Και τέτοιες πρωτοβουλίες δεν πρόκειται να υπάρξουν αν δεν τις πιστέψουμε πρώτα.

Αν συνεχίσουμε να στηρίζουμε ένα μοντέλο ανάπτυξης δίχως προγραμματισμό και δίχως σεβασμό στην παράδοση είναι βέβαιο πως γρήγορα η μελέτη των ορεινών οικισμών σε λίγο θα αποτελεί αντικείμενο μόνο της αρχαιολογίας.

Η βασική κατεύθυνση τουριστικής αξιοποίησης του ορεινού χώρου συνίσταται στη μέριμνα για την προστασία, αναβάθμιση και ανάδειξη των πόρων, τη βελτίωση της προσβασιμότητας, τη συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων, την αξιοποίηση του οικιστικού πλεονάσματος των φθινόντων και εγκαταλελειμμένων οικισμών και την προβολή των προορισμών.

Στο πλαίσιο αυτό επιβάλλεται, επιπρόσθετα των όσων προβλέπονται ειδικά για κάθε κατηγορία χώρου και μορφή τουρισμού που συναντάται στον ορεινό χώρο, τα εξής:

- Να απλωθεί το δίκτυο ηλεκτροδότησης και σταθερής τηλεφωνίας προς τις ορεινές περιοχές.
- Να δημιουργηθούν δρόμοι στους βιώσιμους οικισμούς. Επίσης να γίνεται τακτική συντήρηση των δασικών δρόμων.
- Να γίνουν έργα συντήρησης των παραδοσιακών γεφυριών. Μια απλή διαμόρφωση της κοίτης των ορεινών ποταμών και βελτίωση σημείων της τοιχοποιίας θα προστάτευαν τα γεφύρια αυτά από την κατάρρευση.
- Να δοθούν ιδιαίτερα οικονομικά, στεγαστικά και φορολογικά κίνητρα για την παραμονή και την επιστροφή στους ορεινούς οικισμούς.
- Να υιοθετηθούν ορισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί σαν προστατευόμενοι και να διαφυλαχτεί η αρχιτεκτονική τους κληρονομιά.

- Κρίνεται αναγκαία η ίδρυση υγειονομικών κέντρων ή ιατρείων σε απομακρυσμένες περιοχές και όπου αυτό δεν είναι δυνατό, η τακτική επίσκεψη ιατρών διαφόρων ειδικοτήτων στα μέρη εκείνα που έχουν σημαντικές τάσεις μείωσης του πληθυσμού τους.
- Θα έπρεπε να υποχρεώνονται όσοι κτίζουν σπίτια ή βίλλες σε παραδοσιακούς οικισμούς να ακολουθούν τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της περιοχής τους. Αυτό επιβάλλει ο ελάχιστος σεβασμός στην ιστορία του κάθε τόπου.
- Θα πρέπει να ενισχυθεί η τάση επίσκεψης στους παραδοσιακούς ορεινούς οικισμούς, τόσο με τη μορφή οργανωμένου τουρισμού όσο και μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα γνωριμίας των νέων με την ορεινή φύση και παράδοση.

Αποτελεί ιερή υποχρέωσή μας απέναντι στην ιστορία μας και τον πολιτισμό μας να καταλάβουμε, πέρα από οποιουσδήποτε συναισθηματισμούς, ότι οι καιροί μπορεί να αλλάζουν, αλλά κάποιες αξίες πρέπει να παραμένουν αναλλοίωτες. Η άγρια φύση πρέπει να προστατευτεί και μαζί της ο πολιτισμός που δημιούργησαν οι κάτοικοι των ορεινών οικισμών σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον.

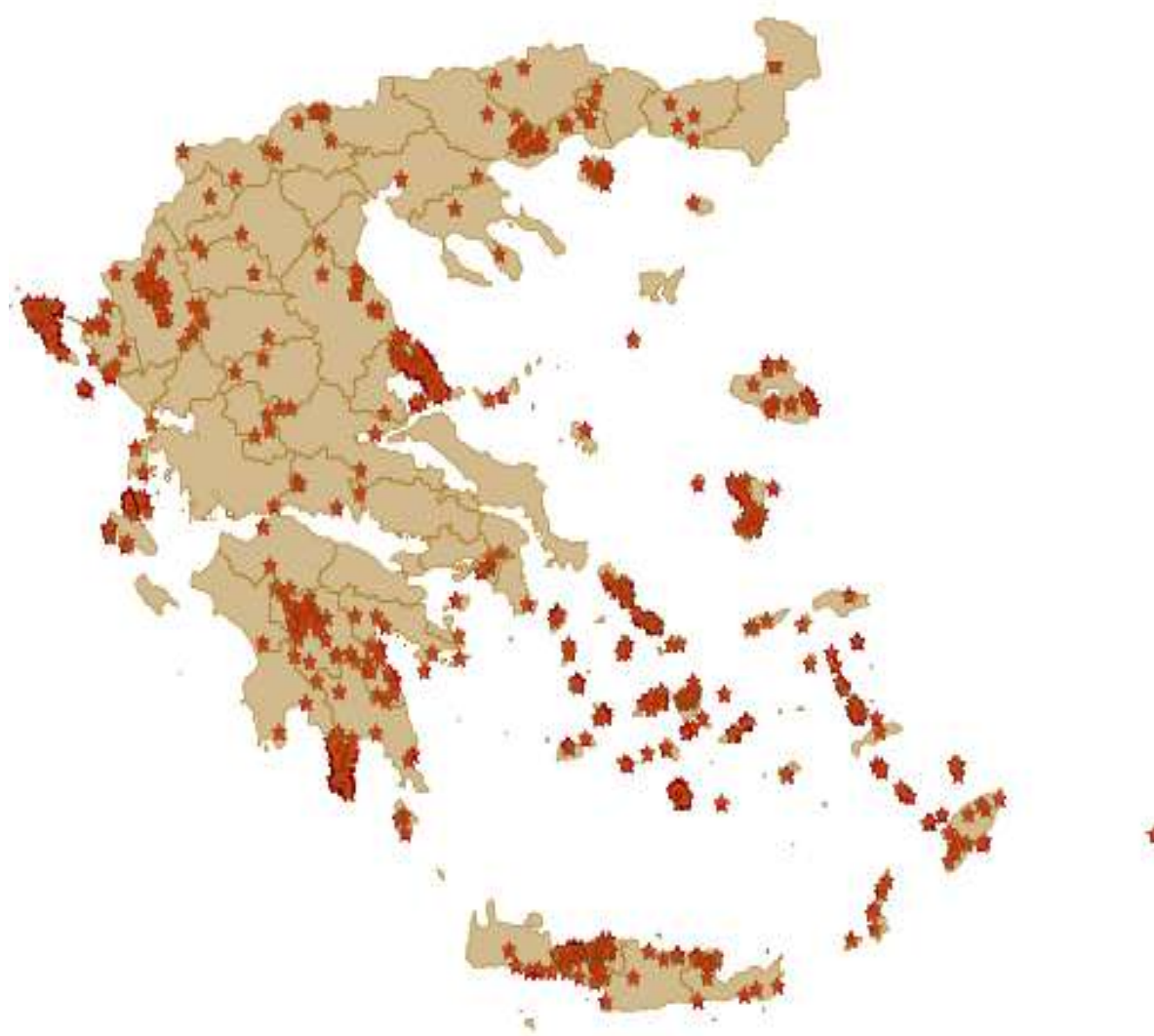
Πρέπει να καταλάβουμε ότι κάθε φορά που γκρεμίζεται ένα παραδοσιακό γεφύρι, κάθε φορά που καταρρέει ένα σπίτι ηλικίας τριακοσίων χρόνων, κάθε φορά που ρημάζει ένα ξωκκλήσι, ρημάζει μαζί και η αξιοπρέπειά μας κι ο τόπος μας απομένει πιο φτωχός. Και φταίμε όλοι γι' αυτό. Το αύριο δεν μπορεί παρά να στηρίζεται στο χθες. Γιατί όταν οι λαοί χάνουν τη μνήμη τους χάνουν και την πολιτιστική τους ταυτότητα.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Οι παραδοσιακοί οικισμοί είναι βασικά στοιχεία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής πολιτιστικής κληρονομιάς και της φυσιογνωμίας της Ελλάδας και αποτελούν εντυπωσιακά αξιοθέατα της χώρας.

Ο πλούτος και η ποικιλομορφία της ελληνικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αναδεικνύεται στους περισσότερους από 650 διατηρητέους παραδοσιακούς οικισμούς και τα χιλιάδες διατηρητέα κτήρια, καθώς και τα αρχαία και βυζαντινά μνημεία που κοσμούν την ελληνική ύπαιθρο, στα παράλια ή σε ορεινές περιοχές, καθώς και τα αστικά κέντρα.

Χάρτης των Παραδοσιακών Οικισμών της Ελλάδας

Ιστορία αιώνων!

Όταν το μυαλό μας φαντασιώνεται εκδρομικά Σαββατοκύριακα ή διακοπές, η πρώτη ενστικτώδης σκέψη είναι ένα παραδοσιακό χωριό με πέτρινα σπίτια ή κάποιος εκτυφλωτικά λευκός οικισμός των Ελληνικών νησιών. Λαχταρούμε να γευτούμε την εμπειρία διαμονής σε καταλύματα σχεδιασμένα σύμφωνα με την τεχνοτροπία του παρελθόντος κάθε περιοχής.

Ο βασικός λόγος που οι παραδοσιακοί οικισμοί μας εξάπτουν τη φαντασία, είναι η ομορφιά τους που πηγάζει από την απόλυτη εναρμόνισή τους με το φυσικό περιβάλλον. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για το κτίσιμο των σπιτιών βρίσκονται στο διπλανό δάσος, στο πλησιέστερο νταμάρι, στο απέναντι βουνό. Η αρχιτεκτονική τους βασίστηκε στη μορφολογία του εδάφους, το κλίμα της περιοχής, την καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση των στοιχείων της φύσης. Οι παράγοντες αυτοί δεν καθιστούν τους παραδοσιακούς οικισμούς απλά ελκυστικούς αλλά κυρίως ιδανικά δείγματα οικολογικής ανάπτυξης.

Σε πολλές περιπτώσεις, τα σπίτια αντανakλούσαν την κοινωνική και οικονομική θέση των ιδιοκτητών τους. Σε κάποιες άλλες, λειτουργούσαν ως οικία και επαγγελματική στέγη ταυτόχρονα. Οπωσδήποτε κάθε σπίτι αποτελούσε εστία ισχυρών οικογενειακών δεσμών. Θαυμάζουμε τα αρχοντικά του 18ου αιώνα ή νιώθουμε τη θαλπωρή ενός παραδοσιακού αγροτόσπιτου στα οποία άφησαν ανεξίτηλη σφραγίδα οι διάσημοι τεχνίτες, λαϊκοί μάστορες, λαξευτές πέτρας.

Έχουμε την τύχη να απολαμβάνουμε τη γοητεία πολλών παραδοσιακών οικισμών που διατηρούνται σε όλη την Ελλάδα. Ο χαρακτηρισμός και η διατήρηση ενός οικισμού ως «παραδοσιακός» νομοθετείται με Προεδρικό Διάταγμα που εκδίδεται κατόπιν πρότασης του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Σκοπός είναι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και η ανάδειξη του ιδιαίτερου πολεοδομικού, αισθητικού, ιστορικού, λαογραφικού και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα του, θεσπίζοντας περιορισμούς δόμησης και χρήσης. Περισσότεροι από 650 χαρακτηρίστηκαν παραδοσιακοί, χιλιάδες κτίρια που βρίσκονται στην καρδιά των πόλεων ανακηρύχθηκαν διατηρητέα. Είναι ζήτημα χρόνου η υπαγωγή δεκάδων άλλων σε Προεδρικό Διάταγμα προστασίας τους.

Τα βασικά αρχιτεκτονικά στοιχεία των οικισμών, τους διαχωρίζουν σε ορεινούς και παραθαλάσσιους. Ποια είναι;

Ορεινοί οικισμοί

Οι ορεινοί, παραδοσιακοί οικισμοί της χώρας μας δημιουργήθηκαν ως επί το πλείστον από κυνηγημένους καλλιεργητές του κάμπου που αναζητούσαν ένα ασφαλές, δυσπρόσιτο καταφύγιο για να προστατευτούν από τους Τούρκους κατακτητές.

Η κλίση του εδάφους στις πλαγιές των βουνών, καθιέρωσε διώροφες ή τριώροφες κατασκευές. Ο κάτω όροφος στις αγροτικές και κτηνοτροφικές περιοχές χρησιμοποιούνταν ως στάβλος ή αποθήκη τροφίμων. Στο δεύτερο όροφο υπήρχαν οι κοινόχρηστοι χώροι όπως το καθιστικό και η κουζίνα. Ο τρίτος - όπου υπήρχε - στέγαζε τα δωμάτια. Το μπαλκόνι που ονομαζόταν συνήθως χαγιάτι, κατασκευαζόταν στον επάνω όροφο εξολοκλήρου από ξύλο και στηριζόταν με χοντρά ξύλινα υποστυλώματα.

Τα υλικά που χρησιμοποιούσαν οι τεχνίτες ήταν πέτρα και ξύλο για την κατασκευή, σχιστόλιθος ή κεραμίδι για τη στέγη. Οι εύπορες οικογένειες μίσθωναν έμπειρους τεχνίτες για να διακοσμήσουν τα αρχοντικά τους με σιδερένια πλέγματα στις πόρτες και τα παράθυρα, ξυλόγλυπτα ταβάνια, τοιχογραφίες, πέτρινα ή μαρμάρινα αετώματα.

Τα κτίσματα είχαν είσοδο προς το νότο και πλάτη στο βορρά για να ζεσταίνονται ευκολότερα. Οι χοντρές πέτρες των τοίχων διατηρούσαν ζέστη το χειμώνα και δροσιά το καλοκαίρι. Οι στέγες ήταν επικλινείς ώστε να αποφεύγουν το βάρος του χιονιού. Οι επάνω όροφοι είχαν πολλά παράθυρα προκειμένου να «φυλακίζεται» η ζέστη της ημέρας.

Στις πεδινές και ορεινές περιοχές της Ελλάδας υπήρχε χώρος για αυλόγυρο που περιλάμβανε φούρνο, πηγάδι, αποθηκευτικούς χώρους. Τόσο οι αυλές όσο και τα μπαλκόνια διακοσμούσαν από εδώδιμα λουλούδια και δένδρα.

Παραθαλάσσιοι οικισμοί

Τα σπίτια του νότιου Αιγαίου και του Ιονίου είχαν εντελώς διαφορετικό σχεδιασμό. Η οικοδομική ανάπτυξη των νησιωτικών πόλεων στηρίχθηκε σε μεσαιωνικά αρχιτεκτονικά σχέδια. Η ανάγκη για προστασία από τους πειρατές και τους δυνατούς ανέμους οδήγησε στην κατασκευή σπιτιών κολλητών μεταξύ τους, με χοντρό τοίχο χωρίς παράθυρα από την πλευρά που έβλεπε στη θάλασσα. Ο περιορισμένος χώρος των νησιών αξιοποιήθηκε στο έπακρο με μακρόστενα σπίτια, στενά δρομάκια, δαιδαλώδεις διαδρόμους που οδηγούσαν από το ένα σπίτι στο άλλο.

Τα κτίσματα έχουν απλή, λιτή γραμμή λόγω έλλειψης χώρου και υλικών. Ο λευκός ασβέστης αντανάκλα τον ήλιο διατηρώντας δροσερό το εσωτερικό. Τα μικρά παράθυρα και οι φεγγίτες επιτρέπουν τον εξαερισμό του σπιτιού εμποδίζοντας τη διάβρωσή του από υγρασία. Η έλλειψη ξυλείας ενέπνευσε έξυπνες τοξωτές καμάρες που συνδέουν το κυρίως κτίριο με τα βοηθητικά και αντικαθιστούν τα κουφώματα σε πόρτες και παράθυρα. Οι στέγες επίπεδες ή καμπυλωτές, περιέχουν ένα στρώμα από φύκια ή βούρλα που λειτουργεί ως μόνωση. Οι εσωτερικές αυλές διαθέτουν πέργκολες με αναρριχητικά φυτά.

Στη Σαντορίνη ξεχωρίζουν τα «υπόσκαφα» σπίτια: ένα τούνελ λαξεμένο οριζόντια στον ηφαιστειακό βράχο, με την προσθήκη ενός τοίχου μπροστά μετατρέπεται σε κατοικία. Αριστουργήματα της λαϊκής κυκλαδίτικης αρχιτεκτονικής θεωρούνται οι περίφημοι περιστεριώνες της Τήνου και της Άνδρου, που με τα λεπτοδουλεμένα διακοσμητικά τους αξιοποιούν θαυμάσια το παιχνίδι της σκιάς και του φωτός.

Οι πύργοι της Μάνης

Οι πύργοι της Μάνης αποτελούν ιδιότυπη και μοναδική στην Ελλάδα κατηγορία λαϊκών αρχιτεκτονικών έργων. Είναι κατασκευές λιθόδητες και πολυώροφες το ύψος τους φτάνει κάποτε τα 20 μ. και περιλαμβάνουν 4 και 5 ορόφους. Ανάλογα με το μέγεθός τους σε κάτοψη είναι δυνατό να περιλαμβάνουν ολόκληρη την κατοικία ή να αποτελούν το οχυρωμένο τμήμα της, που υψώνεται μέσα από την περιτειχισμένη αυλή.

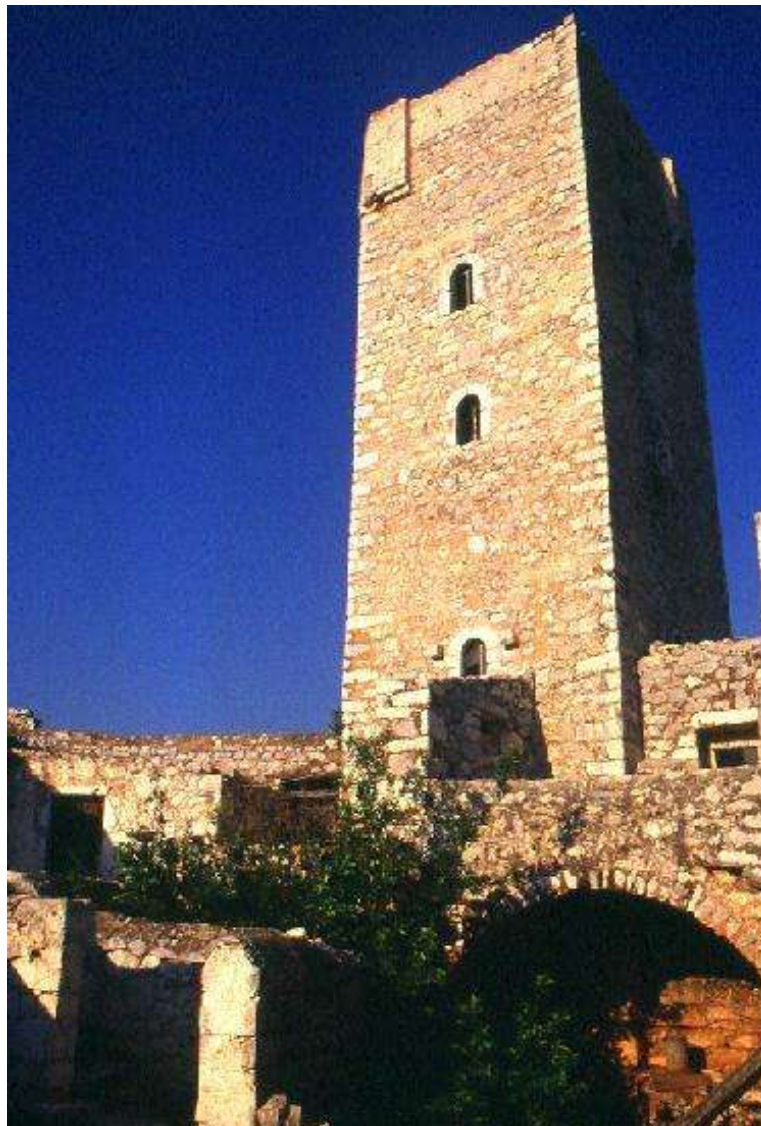

Τα καταφύγια (χωσιάρια, κρύπτες) δεν έλλειπαν, σε επιλεγμένα οχυρά σημεία κοντά σε κάθε οικισμό, αλλά και οι οικογενειακές κρύπτες σε κάθε οικογενειακό συγκρότημα ήταν γνωστές μόνο στα μέλη της πατριάς του συστήματος αυτού.

Αυτό γινόταν με μετακίνηση πέτρινου τμήματος, που είχε διέξοδο από σπηλιές στα θεμέλια του πύργου που έβγαζαν κάπου μακρύτερα και ασφαλέστερα.

Οι πύργοι της Μάνης, οκτακόσιοι περίπου σκορπισμένοι στα χωριά, στα βουνά και στ' ακρογιάλια και σε κάθε επίκαιρο σημείο, αποτελούν αξιόλογα λαϊκά αρχιτεκτονικά έργα, υπαγορευμένα κυρίως από τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες του τόπου. Η κατασκευαστική τους αρτιότητα, είναι επίσης εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και θα πρέπει να καταβληθεί συστηματική προσπάθεια συντήρησής τους, αφού, ακατοίκητοι καθώς είναι σήμερα οι περισσότεροι, κινδυνεύουν να καταρρεύσουν.

Η ύπαρξή τους στη Μάνη είναι φανερό πως δικαιολογείται και από τα πράγματα, δηλαδή από την ανάγκη της απόκρουσης, των πειρατών, των Τούρκων και των άλλων εισβολέων, που μάταια επεχείρησαν να την καταλάβουν και από το ίδιο το κοινωνικό σύστημα που επικρατούσε στην περιοχή, τη διάκριση σε πατριές και τους εξοντωτικούς μεταξύ τους αγώνες.

Σύμφωνα με τον κατάλογο του Ε.Ο.Τ. οι **χαρακτηρισμένοι διατηρητέοι-παραδοσιακοί οικισμοί** ανά νομό σε όλη την Ελλάδα είναι:

Βυτίνα

- **Αρκαδίας**

Αλωνίσταινα, Ανδρίτσαινα, Άστρος Κυνουρίας, Βυτίνα, Δημητσάνα, Ζατούνα, Καρίταινα, Κοντοβάζαινα, Λαγκάδια, Λεωνίδιο, Πλάτανος, Πραστός, Στεμνίτσα

- **Αχαΐας**

Βεσίνι, Δεχούνι, Ζαρούχλα, Πάος

- **Αιτωλοακαρνανίας**

Αιτωλικό, Ναύπακτος

- **Βοιωτίας**

Αράχοβα

- **Γρεβενών**

Καλλονή

- **Δράμας**

Παγονέρι, Περιθώρι

- **Δωδεκανήσων**

Αστυπάλαια: Λιβάδια, Πέρα Γιαλός (Χώρα)

Κάλυμνος: Βαθύ, Εμπορειός, Πόθια

Κάρπαθος: Απέρι, Βωλάδα, Κάρπαθος, Λευκός, Μεσοχώρι, Όθος, Όλυμπος, Τρίστομο, Φοινίκι

Κάσος: Πόλι, Φρυ

Καστελόριζο: Καστελόριζο

Κως: Αντιμάχεια, Ασφενδιού, πόλη της Κω, Πυλί

Λέρος: Αγία Μαρίνα, Άλινδα, Λακκί, Παρθέني, Πλάτανος

Νίσυρος: Εμπορειός, Μανδράκι, Νικιά, Πάλοι

Πάτμος: Σκάλα, Χώρα Πάτμου

Ρόδος: Άγιος Ισίδωρος, Αρνίθα, Αρχάγγελος, Ασκληπιείο, Αφάντου, Βάτι, Γεννάδι, Ελεούσα, Κατταβία, Κιόταρι, Κοσκινού, Λίνδος, Μεσαναγρός, Μονόλιθος, πόλη της Ρόδου, Προφιλία, Σιάνα, Ψίνθος

πόλη της Ρόδου

Σύμη: Γιαλός, Χωριό (Άνω πόλη)

Τήλος: Λιβάδια, Μικρό Χωριό

Χάλκη: Εμπορειό, Χωριό

- **Έβρου**

Μεταξάδες, Παλιούρι

Σαμοθράκη: Χώρα

- **Εύβοιας**

Χώρα Σκύρου

- **Ευρυτανίας**

Δομιοι, Κορυσχάδες, Φιδάκια, Φουρνάς

- **Ηλείας**

Λάμπεια

- **Ηρακλείου**

Καινούργιο Χωριό, Κουτουλουφάρι, Μάταλα, Παλιά Χεσόνησος, Πισκοπιανό, Πρινιάς

- **Θεσπρωτίας**

Αγιά, Ανθούσα, Βάλτος, Γιρομέρι, Κεραμίτσα, Μαργαρίτι, Παραμυθιά, Πάργα, Πλαίσιο, Σαγιάδα, Φοινίκι

- **Ιωαννίνων**

Ζαγοροχώρια: Αρίστη, Βίκος, Βίτσα, Βραδέτο, Δίκорφο, Δίλοφο, Ελάτη, Ελαφότοπος, Καλαρρύτες, Καλουτάς, Καπέσοβο, Κήποι, Κουκούλι, Μανασσής, Μονοδέντρι, Νεγάδες, Πάπιγκο, Ραφταναίοι, Άνω Πεδινά, Κάτω Πεδινά, Σκαμνέλι, Τσεπέλοβο, Φραγκάδες
Γαναδιό, Δολό, Μέτσοβο, Σιράκο

Σιράκο

- **Καβάλας**

Ζυγός, Κρυονέρι, Μελισσοκομείο, Μεσορόπη, Μουσθένη, Πλαταμώνας, Ποδοχώρι, Στενοπός

Θάσος: Θεολόγος, Κάστρο, Λιμενάρια, Μαριές, Παλαιοχώρι, Παναγιά, Ποταμιά

- **Καρδίτσας**

Ελληνόπυργος, Ρεντίνα

- **Κοζάνης**

Γαλατινή, Εράτουρα, Πελεκάνος, Πεντάλοφος, Σιάτιστα

- **Κορινθίας**

Εβροστίνα, Τρίκαλα, Φενεός

- **Κυκλάδων**

Αμοργός: Αιγιάλη, Θολάρια, Κατάπολα, Λαγκάδα, Ξυλοκερατίδι, Ποταμός, Ραχίδι, Χώρα

Αμοργός

Ανάφη: Χώρα

Άνδρος: Άγιος Πέτρος, Αποίκια, Βουρκωτή, Βραχνός, Κατακαλοί, Λιβάδια, Μελίδα, Μεσαθούρι, Μεσαριά, Μπατοσί, Στενιές, Φάλικα, Χώρα

Ίος: Χώρα

Κέα (Τζια): Βουρκάρι, Ιουλίς, Κορησσία

Κίμωλος: Χώρα

Κύθνος: Δρυσπίδα, Χώρα

Μήλος: Κλήμα, Πλάκα, Τρυπητή, Φουρκοβούνι

Μύκονος: Χώρα

Νάξος: Απείρανθος, Φιλότι, Χώρα

Πάρος: Νάουσα, Παροικία

Σαντορίνη: Ακρωτήρι, Εμπορειό, Ημεροβίγλι, Οία, Πύργος, Φηρά, Φοινικιά

Σίκινος: Κάστρο

Σίφνος: Απολλωνία, Αρτέμυνας, Βαθύ, Κάστρο, Κάτω Πετάλι, Φάρος

Σύρος: Άνω Σύρος, Ερμούπολη, Παρακοπή, Ποσειδωνία, Χρούσα

Τήνος: Δύο Χωριά, Καρδιανή, Κρόκος, Μπερδεμιάρος, Πύργος, Ταραμπάδος, Τριπόταμος, Χώρα

Φολέγανδρος: Άνω Μεριά, Καραβοστάσης, Χώρα

- **Κέρκυρας**

Άγιος Ματθαίος, Άγιος Προκόπιος, Άνω Γαρούνας, Αργυράδες, Αυλιώτες, Βαρυπατάδες, Βίρος, Γαστούρι, Γιαννάδες, Γιμάρι, Γαρδελάδες, Δουκάδες, Καλάμι, Καστελλάνοι, Κέντρωμα, πόλη της Κέρκυρας, Κουραμάδες, Κουλούρα, Λάκωνες, Λιαπάδες, Μαραθιάς, Πέλεκας, Περουλάδες, Σιναράδες, Χλομός

Παξοί: Βλαχοπουλάτικα, Μαγαζιά, Κατσιμάτικα

- **Κεφαλονιάς**

Άσσος, Φισκάρδο

Ιθάκη: Βαθύ

Φισκάρδο

- **Λακωνίας**

Αγέρανος, Άλικά, Βάθεια, Γεράκι, Δρυμός, Καρυούπολη, Κοίτα, Κότρωνας, Κυπάρισσος, Λάγια, Μονεμβασία, Μουντανίστικα, Πολυάραβος, Χαλικιά

- **Λάρισας**

Αμπελάκια, Ανατολή, Κρανιά, Μεταξοχώρι, Πυργετός, Ραψάνη

- **Λασιθίου**

Επάνω Ελούντα, Ετιά, Κάτω Ζάκρος, Κριτσά, Μακρυγιαλός, Πλάκα, Επάνω Σίσι

- **Λευκάδας**

Άγιος Νικήτας, πόλη της Λευκάδας, Σύβοτα

- **Λέσβου**

Αγιάσος, Ασώματος, Βατούσα, Ερεσός, Μανταμάδος, Μήθυμνα (Μόλυβος), Πέτρα, Πλωμάρι, Πολιχνίτος, Σίγρι, Συκαμινέα

Λήμνος: Άγιος Αλέξανδρος, Κοντιάς, Μούδρος, Μύρινα, Σκανδάλη

- **Μαγνησίας**

Αγία Κυριακή, Άγιος Γεώργιος, Αργαλαστή, Βένετο, Βυζίτσα, Ζαγορά, Κατωχώρι, Κεραμίδι, Κισσός, Λεχώνια, Μακρινίτσα, Μηλιές, Πινακάτες, Πλατανιά, Προμύρι, Πορταριά, Πουρί, Τρίκερι, Τσαγκαράδα, Χορευτό

Σποράδες: Χώρα Αλοννήσου, Χώρα Σκοπέλου

- **Μεσσηνίας**

Κορώνη, Μεθώνη

- **Ξάνθης**

Παλιό Καρυόφυτο

- **Πιερίας**

Παλαιός Παντελεήμονας, Σκοτίνα

- **Πειραιώς**

πόλη Αίγινας, πόλη Σπετσών, πόλη Ύδρας

Κύθηρα: Αρωνιάδικα, Καστρισιάνικα, Μυλοπόταμος, Κάτω Χώρα, Χώρα Κυθήρων

- **Ρεθύμνης**

Επισκοπή, Κάστελλος, Κρασούνας, Μαργαρίτες, Μαρουλάς, Μουρτζανά, Μύλοι, Πάτημα, Σταυρωμένος, Φυλακή

- **Ροδόπης**

Βάκος, Μαρώνεια, Μαυρομάτι, Μίσχος

- **Σάμου**

Βαθύ, Βουρλιώτες, Καρλόβας, Καστανιά, Κοκκάρι, Λέκκα, Μανωλάτες, Μαραθόκαμπος, Μύλοι, Παγώνδας, Σπαθαράιοι

Ικαρία: Αρμενιστής, Εύδηλος, Κουντουμάς, Λαφαχάδες, Μηλεωπό, Χριστός Ραχών

- **Σερρών**

Αλιστράτη, Εμμ. Παππάς, Ηλιοκώμη, Μικρό Σούλι, Κορμίστα, Πρώτη, Ροδολίβος

- **Τρικήλων**

Ανθούσα, Χαλίκι, Οικισμοί όρους Χάσια, Οικισμοί όρους Αντιχάσια

- **Φλώρινας**

Άγιος Γερμανός, Ανταρτικό, Βροντερό, Καρυές, Νυμφαίο, Ψαράδες

- **Φωκίδας**

Γαλαξίδι, Δελφοί, Χρισσό

- **Χαλκιδικής**

Παλαιόκαστρο, Παρθενώνας

- **Χανίων**

Αγία Ρουμέλη, Κομιτάδες, Λουτρό, Σκαλωτή, Χώρα Σφακίων

- **Χίου**

Άγιο Γάλα, Ανάβατος, Αρμόλια, Αυγώνυμα, Βαβίλοι, Βερβεράτο, Βέσσα, Βολισσός, Διευχά, Ελάτα, Θολοποτάμι, Θυμιανά, Καλαμωτή, Καλλιμασιά, Καμπιά, περιοχή Κάμπου, Καρδάμυλα, Μεστά, Ολύμπιοι, Πυργί, Χαλκείο..

Χίος - Βροντάδος

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Ο περιηγητής, αλλά και ο απλός επισκέπτης, θα βρει τόπους εξαιρετικής ομορφιάς και θαυμαστά μνημεία λαϊκού πολιτισμού στα χωριά του Πηλίου, στα Αμπελάκια, στην περιοχή του Ολύμπου, στα Άγραφα. Η αρχιτεκτονική των οικισμών είναι εδώ υψηλού επιπέδου, καθώς εκφράζει τον πλούτο του τόπου και την έντονη οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων του από τον 18^ο αιώνα κι έπειτα.

Η ορεινή κατοικία

Στα ορεινά, τα σπίτια ήταν πέτρινα με δύο ορόφους. Το ισόγειο χρησίμευε ως στάβλος και αποθήκη των προϊόντων, ενώ ο όροφος ήταν η κατοικία της οικογένειας. Κέντρο του σπιτιού ήταν το τζάκι με πεζούλια κτιστά στα πλαϊνά του, τα οποία χρησίμευαν ως καθίσματα αλλά και κρεβάτια. Τα σπίτια των πλουσίων είχαν ξυλόγλυπτες οροφές, τοιχογραφίες, πλούσια υφαντά στρωσίδια και κεντήματα.

Η πεδινή κατοικία

Τα σπίτια ήταν πλίνθινα και σπάνια πέτρινα. Είχαν μόνο ισόγειο, στο μπροστινό μέρος του οποίου βρίσκονταν ο αχυρώνας και ο στάβλος. Μια μεσοτοιχία χώριζε το πίσω μέρος, όπου βρισκόταν η κατοικία της οικογένειας. Το τζάκι, κύρια πηγή θέρμανσης, ήταν ξύλινο και υπήρχαν και εδώ κτιστά πεζούλια. Στα πλούσια σπίτια ένα μέρος του χώρου ήταν υπερυψωμένο, η σάλα, το οποίο χρησιμοποιούνταν για τους διακεκριμένους ξένους, διακοσμημένο με ξυλόγλυπτες κασέλες και υφαντά στρωσίδια. Μπροστά από την κατοικία υπήρχε το χαγιάτι με το σοφά, ένα φαρδύ κτιστό υπερύψωμα, δίπλα στην είσοδο.

Το νεοκλασικό σπίτι

Προς το τέλος του 19ου αιώνα, η αρχιτεκτονική των Θεσσαλικών πόλεων επηρεάστηκε από τον αθηναϊκό νεοκλασικισμό. Έτσι, δημιουργούνται τα λεγόμενα 'λαϊκά νεοκλασικά σπίτια', τα οποία συναντώνται μόνο στη Θεσσαλία και δη στη Λάρισα και τη γύρω περιοχή. Τα σπίτια έχουν τετρακλινή στέγη στην πρόσοψη, αέτωμα που την κοσμεί, τα

παράθυρα είναι ψηλά και έχουν κάγκελα. Τα δομικά υλικά παραμένουν τα ίδια, δηλαδή οι πλίνθοι. Το εσωτερικό περιλαμβάνει στο ισόγειο τα δωμάτια υποδοχής και την τραπεζαρία, και στον όροφο ή τους ορόφους τα υπνοδωμάτια. Τα ταβάνια των δωματίων και του διαδρόμου είναι ζωγραφισμένα. Στο πίσω μέρος του σπιτιού συνήθως υπήρχε κήπος με κληματαριά.

Η αρχιτεκτονική των αρχοντικών των Αμπελακίων

Η άνθηση της οικονομίας των Αμπελακίων κατά το 18ο αιώνα και η ανάδειξή τους σε οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό κέντρο οδήγησαν στην ανάπτυξη της περίφημης 'Αρχιτεκτονικής των Αρχοντικών των Αμπελακίων'. Οι εξωτερικοί τοίχοι των σπιτιών κατασκευάζονταν από ημιλαξευτή λιθοδομή πάχους 0,50-1,20μ. Οι αυλές ήταν πλακόστρωτες, υπήρχαν φεγγίτες με χρωματιστά τζάμια, καθώς και ξυλόγλυπτα υπέρθυρα. Στο εσωτερικό των σπιτιών οι οροφές ήταν ξυλόγλυπτες, τα τζάκια ήταν περίτεχνα διακοσμημένα, υπήρχαν θαυμάσιες τοιχογραφίες, τα δάπεδα ήταν ξύλινα και οι 'χειμωνιάτικοι οντάδες' (δωμάτια-καθιστικά) είχαν ταμπλαδωτές ή καρφωτές θύρες. Από τα 17 αρχοντικά που διασώζονται, γνωστότερο είναι αυτό του Γεωργίου Σβαρτς (Μαύρου), το οποίο θεμελιώθηκε το 1787 και αποπερατώθηκε το 1798. Είναι τριώροφο οικοδόμημα, κατασκευασμένο από μακεδονίτικα σινάφια τεχνιτών. Οι πρώτοι δύο όροφοι είναι λιθόκτιστοι με χονδρούς τοίχους και λίγα ανοίγματα. Ο τρίτος όροφος έχει πολλά παράθυρα και σαχνισιά (ξύλινοι κλειστοί εξώστες). Εντυπωσιακό το δωμάτιο του 'αετού' με τον ανάγλυφο αετό πάνω από την πόρτα και έναν στην κορυφή του τζακιού. Όλοι οι τοίχοι είναι ζωγραφισμένοι με παραστάσεις φρούτων, λουλουδιών.

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΝΟΜΟΥ ΛΑΡΙΣΑΣ

Στους οικισμούς του νομού Λάρισας αναγνωρίζονται δύο αρχιτεκτονικοί τύποι κατοικιών: οι παραδοσιακές, και οι νεοκλασικές που κάνουν την εμφάνισή τους κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα.

Στις παραδοσιακές κατοικίες διακρίνονται εύκολα οι επιδράσεις της Ηπειρώτικης και Μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Τα σπίτια στις ορεινές περιοχές είναι πέτρινα και διώροφα. Το ισόγειο προορίζεται για τα ζώα, ενώ στον όροφο κατοικεί η οικογένεια. Το τζάκι είναι το κέντρο του σπιτιού και η ζωή περιστρέφεται γύρω από αυτό. Δεξιά και αριστερά του υπάρχουν χτιστά πεζούλια, τα οποία χρησιμοποιούνται ως καθίσματα, αλλά και ως κρεβάτια.

Τα σπίτια των πλουσίων διαφέρουν από τα υπόλοιπα, κυρίως ως προς το διάκοσμό τους. Τα περισσότερα έχουν περίτεχνες ξυλόγλυπτες οροφές, που συγχρόνως λειτουργούν και ως μόνωση για το κρύο. Συχνά είναι διακοσμημένα με τοιχογραφίες, ενώ υφαντά και κεντήματα εκτίθενται παντού.

Οι πεδινές κατοικίες διαφέρουν κυρίως ως προς το ότι είναι μόνο ισόγειες και πλίνθινες. Ο χώρος κατοικίας βρίσκεται στο πίσω μέρος του σπιτιού και χωρίζεται με μεσοτοιχία από τον αποθηκευτικό χώρο, ο οποίος προορίζεται και για τα ζώα. Στα πλουσιότερα σπίτια υπάρχει και υπερυψωμένο τμήμα, που ονομάζεται σάλα και χρησιμοποιείται ως χώρος υποδοχής και φιλοξενίας.

Οι νεοκλασικές κατοικίες συγκεντρώνονται κυρίως στη Λάρισα και στην ευρύτερη περιοχή.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΟΛΥΜΠΟΥ

Πανέμορφα και φιλόξενα παραδοσιακά χωριά βρίσκονται σπαρμένα στις πλαγιές του Ολύμπου όπου ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει τη φύση και να ξεφύγει από άγχος της σύγχρονης καθημερινότητας:

- **ΠΑΛΑΙΟΙ ΠΟΡΟΙ**
- **ΠΑΛΑΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΜΟΝΑΣ**
- **ΠΑΛΑΙΑ ΣΚΟΤΙΝΑ**
- **ΛΙΤΟΧΩΡΟ**
- **ΡΑΨΑΝΗ**
- **ΚΑΛΛΙΠΕΥΚΗ**
- **ΚΑΡΥΑ**
- **ΠΥΡΓΕΤΟΣ**
- **ΚΡΑΝΙΑ**
- **ΛΙΒΑΔΙ**

- **ΠΑΛΑΙΟΙ ΠΟΡΟΙ**

Παραδοσιακός οικισμός στον Κάτω Όλυμπο, σε υψόμετρο 600 μέτρων. Χαρακτηριστικό του είναι τα πετρόχτιστα σπίτια του 17ου - 18ου αιώνα και η βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στην πλακόστρωτη πλατεία.

Πάνω από τον οικισμό υπάρχει ένα πανέμορφο δάσος όπου μπορείτε να περπατήσετε και να θαυμάσετε την χλωρίδα και την πανίδα του Κάτω Ολύμπου, καθώς και δύο εκπληκτικά εκκλησάκια, των Αγίων Αποστόλων και της Ζωοδόχου Πηγής. Στην παραδοσιακή ταβέρνα του οικισμού υπάρχει η δυνατότητα να απολαύσετε την τοπική κουζίνα.

Στο νότιο μέρος μπορείτε να επισκεφθείτε τον Υδροβιότοπο των Νέων Πόρων όπου υπάρχει και το μοναδικό φυσικό ιχθυοτροφείο του Νομού.

Αξίζει να επισκεφθείτε την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου με το ξυλόγλυπτο τέμπλο, καθώς και την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.

- **ΠΑΛΑΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑΣ**

Χτισμένος στους πρόποδες του Ολύμπου, σε καταπράσινο τοπίο, ο Παλιός Παντελεήμονας έχει θέα από τη βουνοπλαγιά προς τη θάλασσα και το ενετικό κάστρο της Πιερίας. Ο οικισμός υπολογίζεται ότι χτίστηκε τον 14ο αιώνα και το 1978 χαρακτηρίστηκε παραδοσιακός και διατηρητέος εξαιτίας της μακεδονικής αρχιτεκτονικής του. Κοιτώντας από την πεδιάδα του Λιτόχωρου μέχρι το πρώτο πόδι της Χαλκιδικής, ο επισκέπτης αισθάνεται ότι ανήκει στους Ολύμπιους Θεούς.

Μετά την άφιξή σας θα αφήσετε το αυτοκίνητο στο μεγάλο πάρκινγκ, αφού τα Ι.Χ. δεν κινούνται μέσα στο χωριό. Από εδώ αρχίζει η όμορφη περιήγηση στα γραφικά πέτρινα σοκάκια με τις λουλουδιασμένες αυλές. Περπατήστε μέχρι την κεντρική πλατεία του Παλαιού Παντελεήμονα, που αποτελεί στέκι των κατοίκων της Κατερίνης και της Λάρισας. Καφετέριες με χώρο για επιτραπέζια παιχνίδια, ταβέρνες με λαχταριστές μυρωδιές και προσεγμένοι ξενώνες μαρτυρούν την τουριστική κίνηση που γνωρίζει το χωριό τα τελευταία χρόνια. Αφού θαυμάσετε τα σπίτια με τις κεραμοσκεπές και το αναπαλαιωμένο σχολείο, αξίζει να πιείτε κουμαρορακή κάτω από τα αιωνόβια πλατάνια.

- **ΠΑΛΑΙΑ ΣΚΟΤΙΝΑ**

Παραδοσιακός οικισμός στις πλαγιές του Κάτω Ολύμπου. Μπορείτε να θαυμάσετε την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου (14ος αι.) με μοναδικό ξυλόγλυπτο τέμπλο και την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (1862) στην πλατεία του. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η χλωρίδα και η πανίδα του Κάτω Ολύμπου

Ο Παραδοσιακός Οικισμός με 4 μόνιμους κατοίκους βρίσκεται σε υψόμετρο περίπου 600μ πάνω από την Θάλασσα απέχει περίπου 7km από τον Παραδοσιακό οικισμό του Αγίου Παντελεήμονα και 12Km από το χωριό Καλλιπεύκη . Διαθέτει ξενώνες, ταβέρνες, εστιατόρια, και προσφέρεται για κάθε μορφή εναλλακτικό τουρισμό όπως ορεινή ιππασία, ορειβασία, πεζοπορία κ.ά.

Εντυπωσιακό είναι το μεγάλο πλατάνι της πλατείας του Παλαιού χωριού της Άνω Σκοτίνας. Εκεί μπορεί κανείς να επισκεφθεί τους Ιερούς Ναούς της Κοιμήσεως Θεοτόκου και Αγίου Αθανασίου και να δει το παλαιό Δημοτικό Σχολείο και να περιδιαβεί στα στενά δρομάκια και τα σοκάκια. Πολιτιστικό δρώμενο του οικισμού αποτελεί ο εορτασμός του Ιερού Ναού της Κοιμήσεως Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου.

• ΛΙΤΟΧΩΡΟ

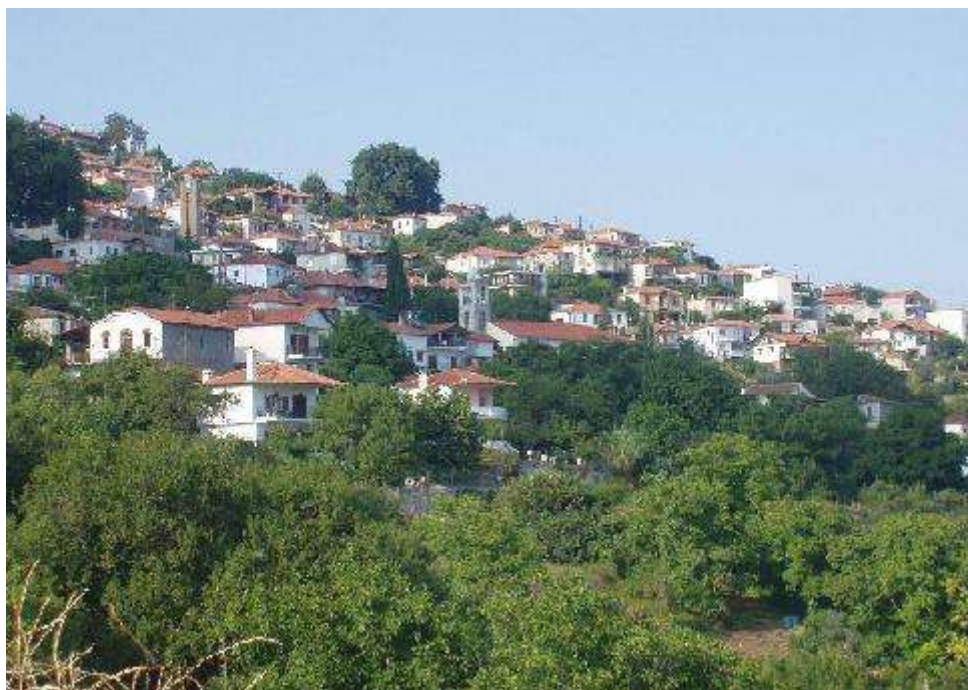
Είναι ο δεύτερος σε πληθυσμό δήμος του νομού Πιερίας. Στην ουσία αποτελείται από δύο τμήματα: τον κυρίως ή παλαιό οικισμό και ανατολικότερα την παραλία Λιτοχώρου, όπου βρίσκεται συγκεντρωμένος μεγάλος και αξιόλογος αριθμός τουριστικών υποδομών. Η ονομασία έχει προέλθει μάλλον από την παραφθορά της λέξης Λιθόχωρο = τόπος με πολλή πέτρα.

Παρά την μεγάλη ανάπτυξη του δήμου τις τελευταίες το Λιτόχωρο παραμένει και σήμερα ένα από τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα μακεδονικής αρχιτεκτονικής. Το σημερινό χωριό έχει εξαπλωθεί γύρω από τον παλαιό οικισμό, που έχει χαρακτηριστεί ως υφιστάμενος προ του 1923 και διατηρεί αναλλοίωτο το παραδοσιακό του χρώμα. Το κέντρο του χωριού, γύρω από το οποίο εξελίσσεται μεγάλο μέρος της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, είναι η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου, με το περίφημο καμπαναριό της.

Μια βόλτα στα στενά σοκάκια του Λιτόχωρου είναι σαν ένα μικρό ταξίδι στην ιστορία της περιοχής. Τις εντυπώσεις κερδίζουν, βέβαια, τα χαρακτηριστικά μακεδονίτικα σπίτια. Συνήθως διώροφα, με τοξωτά ξύλινα υπέρθυρα και ξύλινες αυλόπορτες με δίρριχτες στέγες και μεγάλους χώρους υποδοχής, στους οποίους ακόμα και σήμερα εξελίσσεται η κοινωνική ζωή της οικογένειας. Δεν λείπουν και τα νεοκλασικά, λιγοστά μεν, αλλά σημαντικά αρχιτεκτονικά μνημεία, τα οποία ανήκαν κυρίως σε Λιτοχωρίτες ναυτικούς, που θέλησαν να μεταφέρουν στον τόπο τους την αίγλη των μεγάλων μεσογειακών λιμανιών.

Ένα σημείο που αξίζει την προσοχή σας είναι το «Χοροστάσι», με τον αιωνόβιο πλάτανό του. Εκεί δίδαξε ο Κοσμάς ο Αιτωλός κατά την παράδοση, ενώ αργότερα, δίπλα στο ναΐσκο που τιμά τη μνήμη του γίνονταν πανηγύρια. Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι ολόκληρο το Λιτόχωρο είναι γεμάτο με μικρές πλατείες - σημεία συνάντησης, αλλά και πετρόχτιστες βρύσες, που η καθεμία φέρει και διαφορετικό όνομα.

- **ΡΑΨΑΝΗ**

Η Ραψάνη είναι ένα πανέμορφο χωριό χτισμένο σε υψόμετρο 800 μέτρων στην πλαγιά του όρους Σοπωτού. Απέχει 50 χιλιόμετρα από τη Λάρισα κι έχει περίπου 1.400 κατοίκους. Η Ραψάνη είναι γνωστή για το περίφημο πευκοδάσος της και για τα υπέροχα κρασιά της. Η Ραψάνη κατά τον 17ο και 18ο αιώνα υπήρξε μια από τις λαμπρότερες πόλεις του Ολύμπου. Η κυριότερη απασχόληση των κατοίκων της ήταν από τότε οι αμπελοκαλλιέργειες και η παραγωγή καλλίστου Ραψανιώτικου οίνου.

Φημισμένη για την πλούσια βλάστησή της και τις μοναδικές φυσικές ομορφιές της, η Ραψάνη, προσελκύει χιλιάδες τουρίστες ολόκληρο το χρόνο. Τα γάργαρα τρεχούμενα νερά του Ολύμπου, η μοναδική της θέα και το ξηρό της κλίμα μαγεύουν τον επισκέπτη. Ανεβαίνοντας τις πλαγιές του Ολύμπου η θέα γίνεται μεγαλειώδης. Χαμηλά απλώνεται ο Θεσσαλικός κάμπος, το καταγάλανο Αιγαίο και ο Θερμαϊκός κόλπος, ενώ πιο πέρα οι παραλίες της Χαλκιδικής και οι κορυφογραμμές της Όσσας.

Στο χωριό της Ραψάνης μπορείτε να περιπλανηθείτε στον γραφικό οικισμό της και να δείτε από κοντά τα περίφημα αρχοντικά της. Θα βρείτε γραφικά ταβερνάκια όπου μπορείτε να απολαύσετε τις τοπικές νοστιμιές σε συνδυασμό με το φινό Ραψανιώτικο κρασί. Εκτός από το ξακουστό κρασί, ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει και τοπικές νοστιμιές. Θαυμάσιες γαλατόπιτες, κρεατόπιτες, τυρόπιτες και το 'πλατσάρο', μια χορτόπιτα με τυρί, αυγά και καλαμποκίσιο αλεύρι. Στο χωριό της Ραψάνης μπορείτε να περιπλανηθείτε στον γραφικό οικισμό της και να δείτε από κοντά τα περίφημα αρχοντικά της. Θα βρείτε γραφικά ταβερνάκια όπου μπορείτε να απολαύσετε τις τοπικές νοστιμιές σε συνδυασμό με το φινό Ραψανιώτικο κρασί.

- **ΚΑΛΛΙΠΕΥΚΗ**

Η Καλλιπεύκη βρίσκεται στον Κάτω Όλυμπο και στα Β.Α. του Ν. Λάρισας. Είναι κτισμένη σε υψόμετρο 1.100 μ. και περιτριγυρίζεται από πυκνά δάση οξιάς, βελανιδιάς, έλατου και πεύκου. Στα ωραία πευκοδάση οφείλεται και το όνομά της. Ανήκει στο Δήμο Γόννων. Μέχρι το 1911 το χωριό καθρεφτίζονταν στα νερά της λίμνης Ασκυρίδος. Τη χρονιά αυτή αποξηράνθηκε η λίμνη και έδωσε για καλλιέργεια 5.000 στρέμματα γης.

Την τελευταία δεκαετία συζητείται έντονα η επαναλειτουργία της λίμνης για λόγους οικολογικής ισορροπίας, περιβάλλοντος και τουριστικής ανάπτυξης του Κάτω Ολύμπου. Από αρχαιοτάτων χρόνων η Καλλιπεύκη αποτελούσε πέρασμα από τη Μακεδονία προς τη Θεσσαλία. Από εδώ ο Ξέρξης πέρασε τα πολυάριθμα στρατεύματά του (480 π.Χ.) και ο ρωμαϊκός στρατός (169 π.Χ. Μάρκιος Φίλιππος). Επί τουρκοκρατίας είχε περίπου έξι χιλιάδες κατοίκους και ήταν έδρα επισκόπου.

Οι επισκέπτες που θα έρθουν στην Καλλιπεύκη, θα βρεθούν μπροστά σε ένα θαυμάσιο τοπίο. Το δάσος της αποτελεί τεράστιο πάρκο με μονοπάτια, δασικούς δρόμους, γάργαρα νερά και διάσπαρτα εξωκλήσια στις πλαγιές και στα ξέφωτα. Χώροι αναψυχής όπως η Αγία Τριάδα και η Πατωμένη (αναψυκτήριο) θα ευχαριστήσουν κάθε επισκέπτη. Στην πλακόστρωτη πλατεία του χωριού και κάτω από τα πλατάνια μπορεί ο καθένας να απολαύσει καφέ, τσίπουρο και φαγητό και να θαυμάσει την πετρόκτιστη εκκλησία του Αγίου Θεοδώρου.

- **ΚΑΡΥΑ**

Είναι χτισμένη στις νοτιοδυτικές πλαγιές του Ολύμπου, σε υψόμετρο 900 μ , στο στρατηγικής σημασίας στενό που ενώνει την Περραιβία με τα παράλια της Πιερίας, και από κει πέρασαν στρατεύματα τόσο του Ξέρξη, όσο και Ρωμαϊκά. Το λεκανοπέδιο έχει έκταση περίπου 12 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πιστεύεται πως κάποτε υπήρχε στη θέση αυτή λίμνη της οποίας τα νερά δια μέσου του ποταμού Ζλιάνα, ο οποίος διασχίζει την μικρή πεδιάδα του χωριού, χυνόταν στο Θερμαϊκό κόλπο .

Η Καρυά με την πλούσια μυθολογία και ιστορία της και με τις απέραντες φυσικές ομορφιές φαντάζει στα μάτια κάθε επισκέπτη σαν το πιο όμορφο και πολιτισμένο χωριό της περιοχής . Η Καρυά περιβάλλεται από βουνά προς όλες τις κατευθύνσεις. Στα βόρεια ο επιβλητικός και ξακουστός Όλυμπος, το πιο ψηλότερο βουνό της Ελλάδας (ύψος 2918 μ.), η κατοικία των αρχαίων Ελλήνων Θεών.

Στα δυτικά ένα άλλο βουνό το σημερινό Παλαιόκαστρο ή Τιτνάτα, καλούμενο κατά την αρχαιότητα Ερετείον, όπου ζούσαν οι μυθικοί Τιτάνες τους οποίους εξολόθρεψε ο Δίας με τους κεραυνούς. Στο ανατολικό μέρος του χωριού η πανέμορφη Τούμπα που φημολογείται ότι μέσα στα βάθη της, σε μια τεράστια σπηλιά υπάρχει ένας αμύθητος θησαυρός του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Από την κορυφή της Τούμπας σε απόσταση μόλις 22 χιλιόμετρα, μπορεί κανείς να διακρίνει στο βάθος την θάλασσα και την μαγευτική παραλία του Θερμαϊκού κόλπου .

• ΠΥΡΓΕΤΟΣ

Ο Πυργετός είναι κεφαλοχώρι της βορειοανατολικής πλευράς του Νομού Λάρισας, με μόνιμο πληθυσμό 2.000 κατοίκους και ουσιαστικό εμπορικό και πνευματικό κέντρο της περιοχής. Πρόκειται για μια όμορφη κωμόπολη αμφιθεατρικά χτισμένη στους πρόποδες του Ολύμπου, που συνδυάζει αρμονικά τη γραφικότητα και το φυσικό πλούτο με τις σύγχρονες υποδομές και τις δημόσιες υπηρεσίες των μικρών αστικών κέντρων.

Στο κέντρο του χωριού βρίσκεται ο αδριάντας του Μαρίνου Αντύπα που αγωνίστηκε για την αγροτική μεταρρίθμηση και δολοφονήθηκε στον Πυργετό το Μάρτιο του 1907. Τα αποκαλυπτήρια του αδριάντα έγιναν το 1985 έπειτα από πρωτοβουλίες του Πολιτιστικού Συλλόγου Πυργετού.

Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την αγροκτηνοτροφική παραγωγή, την οικοδομική δραστηριότητα, τον τουρισμό και τις υπηρεσίες, ενώ πολλοί δραστηριοποιούνται σε διάφορους πολιτιστικούς και αθλητικούς φορείς..

Ιδιαίτερα γραφικά είναι τα εξωκλήσια του Πυργετού, πραγματικά φυτεμένα μέσα σε πανέμορφες δασώδης εκτάσεις, ενώ ξεχωριστή ομορφιά έχει το "πετρογέφυρο".

• ΚΡΑΝΙΑ

Το χωριό Κρανία Ολύμπου - που βρίσκεται σε απόσταση 60 χλμ. Από τη Λάρισα - είναι χτισμένο στην ανατολική πλαγιά του Κάτω Ολύμπου, σε υψόμετρο 700μ. Μπροστά του απλώνεται πανοραμικά η μικρή πεδιάδα των εκβολών του Πηνειού, που ορίζεται από τις βόρειες πλαγιές του Κισσάβου, τα Τέμπη, τις ανατολικές πλαγιές του Κάτω Ολύμπου και το Θερμαϊκό κόλπο. Το χωριό έχει γύρω στους 250 μόνιμους κατοίκους αλλά πάνω από 250 σπίτια, ανάμνηση μιας παλιότερης άνθισης. Τελευταία, το χωριό εξελίσσεται ραγδαία σε σημαντικό παραθεριστικό κέντρο και χαρακτηρίστηκε παραδοσιακό.

Κύρια ασχολία των κατοίκων η υφαντουργία μεταξωτών υφασμάτων (αλατζάδων), αφού το έδαφος της περιοχής ευνοεί την καλλιέργεια της μουριάς. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται προσπάθεια ανάπτυξης του χωριού, με την εκτέλεση έργων υποδομής και τις πολιτιστικές δραστηριότητες του Εξωραϊστικού Συλλόγου. Τα καλοκαίρια η Κρανία προτιμάται από πολλούς ως τόπους παραθερισμού.

Εδώ η αμπελοκαλλιέργεια γνώρισε μεγάλη ακμή κατά τη βυζαντινή περίοδο, για να ξεχαστεί, όπως ήταν φυσικό, τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και να αναβιώσει τα χρόνια της απελευθέρωσης. Το μικροκλίμα και εδώ ιδανικό - δροσερό καλοκαίρι, αραιές βροχοπτώσεις, θαλασσινή αύρα και αέρας Ολύμπου.

Οι κάτοικοι σήμερα ασχολούνται με τη γεωργία (αμπελουργία) και την κτηνοτροφία. Το χωριό φημιζόταν για την υφαντουργία μεταξωτών υφασμάτων (αλατζάδων), αφού το έδαφος της περιοχής ευνοεί την καλλιέργεια της μουριάς. Σχεδόν όλα τα σπίτια του χωριού είχαν αργαλειούς, όπου ύφαιναν τους αλατζάδες, που πωλούνταν κατόπιν στην Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη, τη Βιέννη και τη Βουδαπέστη.

- **ΛΙΒΑΔΙ**

Το Λιβάδι, έδρα του ομώνυμου Δήμου, είναι χτισμένο σε υψόμετρο 1.100 μ. και απέχει 37 χλμ. από την Ελασσόνα. Ιδρύθηκε πριν το 17ο αι. από βλαχόφωνους γεωργοκτηνοτρόφους. Αν και είναι χτισμένο στις πλαγιές του Τιτάρειου όρους, λέγεται Λιβάδι Ολύμπου επειδή δεν διαχωρίζεται από τον Όλυμπο, καθώς ο Τίταρος ενώνεται με τον Όλυμπο στη θέση "Παλιοδέρβενο".

Ο Τίταρος είναι γεμάτος έλατα, μαυρόπευκα και δάση. Μέσα του μπορεί ο ορειβάτης και ο πεζοπόρος φυσιολάτρης να βρει ζαρκάδια και αγριογούρουνα. Μπορεί επίσης να απολαύσει εντυπωσιακή θέα προς τον Όλυμπο και προς τον κάμπο από ξεχωριστές τοποθεσίες εντός και εκτός του χωριού όπως το Σάλσι, τη θέση Σάпка, το Κιόσκι, τη θέση Κιτραμάνου, του Πουλέζου (μικρό πάρκο), τη θέση Μπιστιριές κ.α. Από το χωριό διέρχεται και το ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε4.

Υπάρχουν και δύο μοναστήρια: του Προφήτη Ηλία και της Αγίας Τριάδας με το παρεκκλήσι του Άγιου Χαράλαμπου. Περιδιαβαίνοντας το χωριό συναντά κανείς τους ακόλουθους ναούς : ναός της Παναγίας (1886), Άγιοι Ανάργυροι (1760) με εντυπωσιακό καμπαναριό και αριστουργηματικό ξυλόγλυπτο τέμπλο. Ακολουθεί ο Άγιος Κωνσταντίνος (1884 με τέμπλο εξαιρετικού ενδιαφέροντος λόγω της πρωτοτυπίας και της τολμηρότητας των θεμάτων.

Στην κεντρική πλατεία του χωριού λειτουργεί Λαογραφικό Μουσείο (στεγάζεται στο σπίτι που γεννήθηκε ο Γεωργάκης Ολύμπιος) το οποίο διαθέτει μεγάλη συλλογή εργαλείων, φωτογραφιών και αντικειμένων.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΚΙΣΣΑΒΟΥ

Αν ο Κίσσαβος δεν βρισκόταν τόσο κοντά στον Όλυμπο, ώστε να καλύπτεται από την μεγαλόπρεπη σκιά του, ίσως και να μην ήταν αυτό το παρθένο και άγνωστο βουνό. Γιατί όταν περνάμε τα Τέμπη συνήθως δεν του δίνουμε την πρέπουσα σημασία, στρέφοντας το βλέμμα μας προς τον επιβλητικό όγκο του Ολύμπου. Βρίσκεται στα ΒΑ. του Νομού και χωρίζεται από τον Κάτω Όλυμπο με την κοιλάδα των Τεμπών.

Αν και σε γενικές γραμμές είναι ένα βουνό φιλικό που προσφέρεται για εξερεύνηση, στις περισσότερες πλευρές του και κυρίως στις ανατολικές θα δείτε πολλές χαράδρες γεμάτες από ορμητικούς χείμαρρους και ήρεμα ρυάκια.

Οι πλαγιές του φιλοξενούν γραφικά χωριά, χαρακτηρίζονται από έντονες χαραδρώσεις και ρέματα, που δημιουργούν πανέμορφους καταρράκτες και εντυπωσιακά φαράγγια και καταλήγουν στις χρυσαφένιες δαντελωτές ακτές του Αιγαίου. Το οδικό δίκτυο του βουνού είναι εκτεταμένο και βατό σχεδόν όλες τις εποχές του χρόνου, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους ταξιδιώτες να απολαύσουν κάθε γωνιά του.

- **ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ**
- **ΜΕΛΙΒΟΙΑ**
- **ΜΕΓΑΛΟΒΡΥΣΟ**
- **ΜΕΤΑΞΟΧΩΡΙ**
- **ΑΝΑΤΟΛΗ**
- **ΣΠΗΛΙΑ**

• ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

Ιστορικό χωριό, χτισμένο στους πρόποδες του Κισσάβου και ΒΑ της Λάρισας, στην είσοδο της κοιλάδας των Τεμπών. Η ονομασία του προήλθε από τα πολλά μικρής έκτασης αμπέλια που υπήρχαν παλιότερα στην περιοχή.

Δεν έχει εξακριβωθεί ο ακριβής χρόνος ίδρυσης των Αμπελακίων. Γνώρισαν μεγάλη οικονομική άνθηση και απέκτησαν εξαιρετική φήμη κατά τους 18ο και αρχές του 19ου αι. Αιτία ήταν η ανάπτυξη της βιομηχανίας και της εμπορίας βαμβακερών υφασμάτων και κόκκινων νημάτων.

Στα τέλη του 18ου αι. η όλη επιχειρηματική δραστηριότητα συστηματοποιείται με την ίδρυση της "Συντροφίας των Αμπελακίων", του πρώτου οικονομικού οργανισμού θεμελιωμένου σε συνεταιριστική βάση. Δυστυχώς η "Συντροφία" διαλύθηκε το 1811 σε μια ατμόσφαιρα οικονομικών καταχρήσεων, εσωτερικής διαμάχης και δικαστικών αγώνων.

Τα εναπομείναντα αρχοντικά των Αμπελακίων επιμένουν να θυμίζουν τη "χρυσή εποχή" του παρελθόντος, όπου η ανάμειξη τοπικών με δυτικά στοιχεία δημιούργησε μία από τις πιο ιδιόμορφες και ενδιαφέρουσες μορφές της λαϊκής μας τέχνης. Στα Αμπελάκια υπάρχουν σήμερα 17 αρχοντικά, εκ των οποίων τα δύο αποτελούν περιουσία του Υπουργείου Πολιτισμού. Χτίστηκαν όλα, στα τέλη του 18ου με τις αρχές του 19ου αι. Παρουσιάζουν σοβαρές ελλείψεις και χρειάζονται επισκευές. Το πιο αξιόλογο είναι το σπίτι του Γεωργίου Σβάρτς (Μαύρου), πρόεδρου της "Κοινής Συντροφίας", που λειτουργεί σαν μουσείο. Πρόκειται για μεγάλο τριώροφο οικοδόμημα χτισμένο το 1787, με πλούσιο εσωτερικό διάκοσμο, κατασκευασμένο από μακεδονίτικα συνάφια τεχνιτών. Οι δύο πρώτοι όροφοι είναι λιθόκτιστοι με χονδρούς τοίχους και λίγα ανοίγματα. Ο πάνω όροφος είναι ελαφρύς, με πολλά παράθυρα και προεξέχοντα σαχνισιά σε κάθε του πρόσοψη. Το πλουσιότερο δωμάτιό του είναι "του αετού", που έχει έναν ανάγλυφο δικάφαλο αετό πάνω από την πόρτα και ακόμη έναν στην κορυφή του τζακιού.

Το χωριό έχει κηρυχθεί διατηρητέο για το σύνολο της αρχιτεκτονικής του κληρονομιάς. Προσφέρεται για περιήγηση, ενώ η θέα της κοιλάδας των Τεμπών και του Θεσσαλικού κάμπου είναι καταπληκτική.

- **ΜΕΛΙΒΟΙΑ**

Το σημερινό χωριό σύμφωνα με μύθους και διηγήσεις παλαιότερων κατοίκων, χτίστηκε στους πρόποδες του ανατολικού Κισσάβου και μάλιστα άρχισε να χτίζεται από το πιο χαμηλό σημείο του χωριού ώστε να μην είναι ορατό από τη θάλασσα κι έτσι να γλιτώνουν από τους πειρατές, που συνέχεια λεηλατούσαν τον παράλληλο οικισμό και δεν μπορούσαν να ησυχάσουν. Γι' αυτό αναγκάστηκαν να αφήσουν όλες τους τις περιουσίες και να κάνουν ένα χωριό απαλλαγμένο από τις επιδρομές των πειρατών.

Παλαιότερα ο πληθυσμός του χωριού ξεπερνούσε τους 2.500 κατοίκους. Απ' το 1965 ο πληθυσμός άρχισε να μειώνεται δραστικά γιατί αρκετά μεγάλος αριθμός κατοίκων μετανάστευσε στο εξωτερικό Γερμανία, Αυστραλία, Η.Π.Α., Καναδάς, και ελάχιστοι επέστρεψαν και εγκαταστάθηκαν ξανά στο χωριό.

Τα τελευταία χρόνια οι νεώτεροι κάτοικοι εγκαταλείπουν το χωριό (αστυφιλία) και μετανάστευσαν στις μεγάλες πόλεις κυρίως στη Λάρισα η οποία απέχει σχετικά λίγα χιλιόμετρα (47 χιλ.) και στην Αθήνα και παρέχουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Είναι δε τόσο μεγάλο το κύμα αστυφιλίας τα τελευταία χρόνια που αν επισκεφτεί κάποιος το χωριό καθημερινή ημέρα ελάχιστους νέους θα συναντήσει. Η μεγαλύτερη μερίδα των κατοίκων είναι άτομα άνω των 50 ετών.

Η Μελιβοία γνωρίζει τις παλιές της δόξες μόνο τα Χριστούγεννα και Πάσχα.

Τους καλοκαιρινούς μήνες το μεγαλύτερο τμήμα των κατοίκων μεταφέρεται στους παράλιους οικισμούς όπου οι περισσότεροι κάτοικοι έχουν ιδιοκτησίες. Οι παράλιοι οικισμοί του χωριού μάλιστα τα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν μεγάλη τουριστική ανάπτυξη τόσο από εσωτερικό τουρισμό όσο και από ξένους τουρίστες.

- **ΜΕΓΑΛΟΒΡΥΣΟ**

Σε υψόμετρο 600 μέτρων, σε πλάτωμα του Κισσάβου βρίσκεται το Μεγαλόβρυσο [παλιότερη ονομασία Νιβόλιανη = ουράνια πόλη στα σλαβικά]. Το χωριό έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός οικισμός και τα σπίτια του [χτισμένα από ντόπιους και Ηπειρώτες μαστόρους] χαρακτηρίζονται από την ομοιομορφία ως προς το χρώμα τους. Είναι χτισμένο πάνω σε δύο λοφοσειρές στις ΒΑ. πλαγιές της Όσσας, 7 χλμ. από την Αγιά και 43 χλμ. από τη Λάρισα. Η χρονολογία ίδρυσης του χωριού δεν είναι γνωστή, εικάζεται όμως ότι είναι μεταξύ 11ου-13ου αι.

Οι 438 κάτοικοι του ασχολούνται με τη γεωργία, τη δένδροκομία και την κτηνοτροφία. Σήμερα ανήκει στο Δήμο Αγιάς. Η βρύση "Μεσοχώρι" κοσμεί το χωριό, ενώ η πηγή "Μεγάλη Βρύση", που το υδρεύει και το αρδεύει, θα αποζημιώσει τον τολμηρό επισκέπτη [πρόσβαση με τα πόδια ή με αυτοκίνητο -1 χλμ.]. Η θέα από τη θέση "Καραούλι", 200 μ. έξω από το χωριό, προσφέρει την επαφή με μια παρθένα κυριολεκτικά φύση. Από κει μπορεί κανείς να ατενίσει το Αιγαίο, τον κάμπο της Αγιάς, το Μαυροβούνι, το Πήλιο, το Θεσσαλικό κάμπο και με καθαρή ατμόσφαιρα, τις Σποράδες και τη χερσόνησο του Άθω.

Ένα πανέμορφο μονοπάτι συνδέει το Μεγαλόβρυσο με την Αγιά. Είναι ένα πολύ παλιό μονοπάτι - καλντερίμι που περνά μέσα από ένα πανέμορφο δάσος δίπλα στο ρέμα. Παλιά ήταν η μόνη συνδετήρια οδός με το κεφαλοχώρι της περιοχής, την Αγιά. Οι κάτοικοι μέσα απ' αυτό το μονοπάτι κάλυπταν τις ανάγκες τους για εκπαίδευση, εμπόριο, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, διασκέδαση. Οι κάτοικοι του Μεγαλοβρύσου επίσης, κατέβαιναν να πουλήσουν το κοκκάρι και τα υπόλοιπα προϊόντα τους στο μεγάλο παζάρι της Αγιάς και έκαναν τις προμήθειές τους.

- **ΜΕΤΑΞΟΧΩΡΙ**

Δίπλα σχεδόν στην Αγιά, μόλις 1,5 χλμ., είναι χτισμένο το Μεταξοχώρι παραδοσιακός οικισμός, γνωστό για την παραγωγή μεταξιού. Είναι χτισμένο σε υψ. 300 μ., 36 χλμ. από τη Λάρισα και ανήκει στο Δήμο Αγιάς. Στην περιοχή βρέθηκαν επιτύμβιες στήλες από τα ρωμαϊκά και τα ελληνιστικά χρόνια. Ποταμοχώρι, ονομάστηκε από τους Παλαιοσέρβους στα παλαιοχριστιανικά χρόνια, Ρέτσιανη.

Οι 559 κάτοικοι του, ασχολούνται κυρίως με την καλλιέργεια μήλου και κερασιού και σε μικρότερες εκτάσεις καλλιεργείται η αχλαδιά, η φουντουκιά, η ελιά, η ροδακινιά κ.λπ. Στο χωριό γεννήθηκε ο λόγιος Θεόδωρος Χατζημιχάλης. Το Μεταξοχώρι υδρεύεται και αρδεύεται από την πηγή «Κρυονέρι», που βρίσκεται μέσα σε τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, με βαθύσκιωτα πλατάνια (σε μικρή παράκαμψη από τον ασφαλτόδρομο). Και σ' αυτήν την περιοχή ρέει ο Αμυρος ποταμός, που ξεκινά ψηλά από τον Κίσσαβο και χύνεται στην Κάρλα. Το χωριό χωρίζεται στα δύο μικρό ρέμα και ένα γραφικό γεφυράκι ενώνει τα δύο τμήματα του στο ύψος της πλατείας. Πηγή ζωής για την περιοχή αποτελούν τα δάση, που περιβάλλουν τον οικισμό Β., ΒΑ. και ΒΔ.

Το Μεταξοχώρι είναι ένα από τους πέντε χαρακτηρισμένους παραδοσιακούς οικισμούς του νομού. Κι αυτό γιατί σ' αυτό διατηρούνται μνημεία από τα οποία τα οκτώ είναι εκκλησίες του 17ου -19ου αιώνα και τα άλλα τρία είναι το υδραγωγείο ("8 Καμάρες") το Παρθεναγωγείο (ιδρυση 1881) και το μισογκρεμισμένο πιά αρχοντικό των Φάβρ. Το Μεταξοχώρι περιστοιχίζεται από αξιόλογες Μονές, όπως των Εισοδίων της Θεοτόκου, του Αγ. Γεωργίου και του Αγ. Ευσταθίου. Η πρώτη, στην είσοδο του χωριού, δίπλα στο αρχοντικό των Φάβρ, είναι τρίκλιτη βασιλική με υπερυψωμένο γυναικωνίτη και το Καθολικό της ιστορήθηκε από τον ιερομόναχο Κων/νο Σελιτσανιώτη το 1797.

- **ΑΝΑΤΟΛΗ**

Στη νοτιοανατολική πλευρά της Όσσας (Κισσάβου), σε υψόμετρο 960 μέτρων και σε απόσταση 42 χιλιομέτρων από τη Λάρισα, βρίσκεται το όμορφο χωριό Ανατολή ή Σελίτσανη με την παλιά ονομασία. Είναι ο τελευταίος υψομετρικά οικισμός του Κισσάβου μετά τη Σπηλιά, τα Αμπελάκια και το Μεγαλόβруσο.

Κτισμένη αμφιθεατρικά μέσα σε μια ήμερη, γαλήνια και ονειρεμένη τοποθεσία, ακουμπισμένη υποτακτικά στην αγκαλιά του αγλαού γερο-Κίσσαβου, η Ανατολή έχει το επίζηλο προτέρημα να περιβάλλεται από ορίζοντα ασυνήθη εκτεταμένο, ο οποίος επιτρέπει στους οφθαλμούς του θεατή να κατοπτρεύουν ολόκληρο το Θεσσαλικό κάμπο, την κοιλάδα του Δώτιου Πεδίου με την κωμόπολη της Αγιάς και τα χωριά της, το Μαυροβούνι και το Πήλιο, τις παραλίες και τη θάλασσα του Αγιοκάμπου κι ακόμα τα νησιά Σκιάθο και Σκόπελο.

Κυρίαρχο στοιχείο παντού, το έντονο πράσινο. Κάτω και γύρω και παντού, μια σπάταλη χλωρίδα απλώνεται. Πανέμορφα και επιβλητικά ελατοδάση, δάση οξιάς, δρυός και πεύκων, πανύψηλα και αιωνόβια πλατάνια σε ρεματιές και χώρους αναψυχής, περιβόλια με καστανιές, καρυδιές, μηλιές, ελαιόδενδρα και άλλα σπρωφόρα δένδρα, πολύχρωμα λουλουδία, πληθώρα αρωματικών φυτών και βοτάνων, πηγές με κρυστάλλινα νερά, περιβάλλον με καθαρό αέρα και πλούσιο οξυγόνο, είναι τα στολίδια του τόπου αυτού. Η φύση χάρισε στην Ανατολή πλουσιοπάροχα τα δώρα της.

• ΣΠΗΛΙΑ

Η Σπηλιά είναι χτισμένη στον Κίσσαβο σε 850 μ. υψόμετρο. Απέχει 30 χλμ. από τη Λάρισα. ΝΔ. του χωριού εντοπίστηκαν θολωτοί μυκηναϊκοί τάφοι, δύο από τους οποίους ανάσκαψε ο Θεοχάρης, στις θέσεις "Βρύση Βούλγαρη" και "Κιμπουρλί" και είναι σήμερα εν μέρει ορατοί. Στη θέση "Σοκάκι" υπάρχει σπήλαιο με σταλακτίτες και στη θέση "Μπουγάζι" χαράδρα. Έχει 324 κατοίκους, οι οποίοι ασχολούνται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τουριστικές δραστηριότητες, ενώ υπάρχουν και κάποιοι η εξασκούν το παραδοσιακό επάγγελμα του χτίστη. Το καλοκαίρι πολλαπλασιάζει τον πληθυσμό της, αποκτώντας παραθεριστικό χαρακτήρα.

Οι κουρασμένοι περιηγητές μπορούν να ξεδιψάσουν στα κρύα νερά των πηγών της περιοχής. Το χωριό περιστοιχίζουν χείμαρροι ("Παλιογέφυρο" και "Μέγας Λάκκος"), δημιουργώντας ένα πλούσιο υδάτινο περιβάλλον. Από την κορυφή του Κισσάβου "Τροφήτης Ηλίας" (υψόμετρο 1.978 μ.) και τα σημεία "Σέλωμα", "Καραμπίκι", "Τράπεζος" αλλά και το ίδιο το χωριό, ο επισκέπτης απολαμβάνει τις ομορφιές της περιοχής. Πηγή ζωής για τους κατοίκους αποτελούν τα δάση "Κουρί" με Βελανιδιές ηλικίας πάνω από 800 έτη, το αλύσιο από οξιές στη θέση <<φτέρη>> του Αγίου Παντελεήμονα και το δασικό σύμπλεγμα Κισσάβου. Η Σπηλιά ανήκει στο ευρωπαϊκό δίκτυο "NATURA 2000". Διαθέτει την ελεγχόμενη Κυνηγητική περιοχή Κισσάβου που είναι πλούσιος τόπος θηραμάτων (λαγοί, αγριογούρουνα, πέρδικες, ζαρκάδια κ.ά.), ενώ παράλληλα λειτουργούν πυρήνες εκτροφής πτερωτών θηραμάτων.

Η Σπηλιά είναι το κυριότερο ορμητήριο ορεινών δραστηριοτήτων της Λάρισας. Στην περιοχή του κυρίως Κισσάβου υπάρχει δυνατότητα πεζοπορίας προς την κορυφή χειμώνα και καλοκαίρι, αναρρίχησης, διαδρομών με ποδηλάτα βουνού ή οχήματα 4X4, ιππασία ή και ορειβατικό σκι. Επίσης, ανάβαση στον Τροφήτη Ηλία, την ψηλότερη κορυφή του Κίσσαβου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ελληνική φύση είναι ανεπανάληπτη. Και εις πείσμα των καιρών, οι οικισμοί και οι άνθρωποί της εξακολουθούν να αναδίδουν γνησιότητα, ζεστασιά και "ανθρωπιά". Σαν την "ευωδιά του παλιού ξύλου", μέσα στην οποία γαλουχήθηκαν οι προηγούμενες γενιές. Σε δύσκολες συνθήκες και χαλεπούς καιρούς.

Αυτή την ευωδιά πρέπει να κρατήσουμε στη συνείδηση και στη ζωή. Ισορροπώντας την με τις προκλήσεις, τις ανάγκες και την αισθητική της νέας εποχής. Να διασώσουμε την παράδοση και την πολιτιστική μας κληρονομιά, κόντρα στην λαίλαπα της εμπορευματοποίησης. Κόντρα στην καλπάζουσα κακογουστιά και στην τεχνολογική βαρβαρότητα. Στον καθημερινό εκχυδαϊσμό της κοινωνικής ζωής, που τα τελευταία χρόνια ακούει στο όνομα του "εκσυγχρονισμού" και της παγκοσμιοποίησης.

Όπου και αν βρεθούμε δεν θα ξαποστάσουμε ποτέ, αν δεν ανατρέξουμε "ενεργητικά" στις ρίζες. Μέσα από ένα νοερό, συνειδητό ταξίδι θα αποκαταστήσουμε το νήμα της ζωής, αντλώντας ένα κομμάτι από τη χαμένη απλότητα, αθωότητα και γαλήνη. Τη συμφιλίωση με τη Φύση. Κι ένα κομμάτι αυτογνωσίας.

Είναι ένα μεγάλο χρέος για το καθένα. Μια προσωπική υπόσχεση, ένα όραμα και μια δικαίωση...